

BESEDA

①

SODOBNIH VPRAŠANJIH

III

2

IVO GRAHOR: DR. J. EV. KREK
HEINRICH MANN: OB ZATONU DOBE
NEP: HRVATSKA KATOLIŠKA MLADINA
J. POKORN: AGRARNA REFORMA
M. JAVORNIK: KULTURNA KRONIKA
AUGUR: POLITIČNA KRONIKA
LITERATURA — OCENE: DR. A. GOSAR,
SOCIOLOŠKI I EKONOMSKI OSNOVI RE-
FORME DRUŠTVA — KNJIGE CANKARJEVE
DRUŽBE ZA LETO 1934 — BORCI — JOSIP
MURN-ALEKSANDROV: IZBRANI SPISI

»Beseda o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. Urejujeta jo Mirko Javornik in dr. Jože Pokorn. Odgovorni urednik M. Javornik. Izdaja konzorcij »Besede«, predstavnik Vilko Pitako. Tiska tiskarna »Slovenija«, predstavnik A. Kolman.

Rokopise pošiljajte na uredništvo »Besede«, dr. Jože Pokorn, Ljubljana, Študentovska ulica 3/II. Rokopisov ne vračamo.

Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I. (Delavska zbornica). Telefon 22-65.

Naročnino pošiljajte na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 16.099.

Letno stane 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 15 Din. Posamezna številka 5 Din.

Za dijake celoletno 30 Din, posamezna številka 3 Din.

Dr. J. Ev. Krek

1. Kult

Leta po Krekovi smrti so minila za nas v znamenju dogodkov, ki jih je še doživel. Zadnja desetletja naše avstrijske zgodovine: politično prebujenje slovenskega tretjega sloja, delavstva, poostren boj za narodno politično osvoboditev, splošni napredek Slovencev, potem svetovna vojna in v nji razpad Avstrije, to so za nas desetletja političnih odločitev. S temi dogodki je prišlo v zgodovino ime Janeza Evangelista Kreka in zdi se, da živi še danes, ko so vsi ti dogodki za nami. Krekovo ime je postalo sedaj morda še važnejše. Prešlo je v vrsto naših zgodovinskih imen, v vrsto oseb, ki žive po svoji smrti dalje kot osebnosti. Pridobilo si je svoj kult. S tem je postalo za kulturnega zgodovinarja še zanimivejše.

Znana je trditev, da človeštvo ne more živeti brez predstave o Bogu. Gotovo pa se da dokazati dejstvo, da človeštvo ne more živeti brez predstave o osebnosti. S tem dejstvom je v zvezi tudi kult zgodovinskih osebnosti.

Imena nekaterih zgodovinskih oseb imajo za potomce tako velik pomen, da se kot imena vzornikov ohranijo v posebnem, osebnostnem kultu. Osebnostni kult je naroden, pri vseh ljudstvih znan socialni pojav. Zdi se, da je celo soodločal pri nastanku modernih narodov, kakor sploh odloča pri nastanku kulturnih enot. Brez osebnostnega kulta (člaščenja) si ne moremo predstavljati družabnega (skupnega) napredka.

Osebnostni kult je prav za prav socialno življenje osebnosti kot najpopolnejšega človeka. Vsaka oseba se v njem povelja, se idealizira, pridobi vse tiste lastnosti, ki so po mnenju ljudstva bistveni znaki popolnega človeka. Narod nekako doda osebi veljavo, zato pa si nastali lik osebnosti prisvoji, sprejme za svojo lastnino. V tem naravnem dogajanju (procesu) ni mogoče ničesar bistveno spremeniti. Kultra osebnosti ni mogoče zatreti. Ime, ki se je tako uveljavilo, ne bo prej izginilo, dokler ne prenehajo socialni pogoji, ki so kult povzročili.

V kultu samem pa delujejo tudi nekatere znane zakonitosti. Tako vemo n. pr., da imajo socialne skupine (plemena, ljudstva, narodi) različne in tudi časovno različne predstave o osebnosti. S tem je določeno, da mora imeti vsak narod svoja zgodovinska (slavna) imena in še vsaka doba svoja. Ljudstvo s časom svojo predstavo o osebnosti spopolnjuje, zato večkrat vrsto imen spremeni, jo premeni, jo prenovi, izbira. Enkrat potrebuje osebnosti, pri kateri se kaže ta odlika (n. pr. pesniški dar), drugič druga (n. pr. politični dar). V ta proces nas uvede najgloblje znanstvena kulturna zgodovina, ki ta proces raziskuje. Z njim pa je v tesni zvezi tudi umetnost. V zadnjih časih se je zelo razvilo življenjepisno slovstvo. Znane so posebno monografije Kristusa, Leonarda da Vinci, Napoleona, itd. Življenjepis je najpri-

kladnejša oblika za poljudno upodobitev osebnosti. Niso pa vse zanimive osebe življenjepiscu enako dostopne in razumljive. Naloge ne otežkoča zgolj nedoumljivost genija. Otežkoča jo često posebnost njegovega poklica. Verski glasnik ali ustanovitelj vere je zelo poljudna oseba, ni pa tako jasna njegova osebnost in le težko jo je sestaviti (rekonstruirati). Mnogo pa je ta naloga lažja pri vseh tistih osebah, od katerih poznamo njihove lastne spise. V umetnosti učinkuje n. pr. pisateljeva osebnost zelo neposredno in resnično. Poleg tega pa ni nič težavnega napisati o pisateljih življenjepisov, saj nam jih sestavlja že literarna zgodovina. In po vsem tem se ne bomo čudili dejstvu, da so pri nas najslavnejši ljudje pesniki in pisatelji.

V starih časih so si ljudje o slavnih možeh pripovedovali legende. Posebno so znane legende svetnikov.

Za naš čas pa ne zadošča več sam legendarni kult. Naša kultura ima med mnogimi značilnimi znaki, po katerih se razlikuje od prejšnjih stopenj v kulturi, tudi ta bistveni znak, da sta njeni glavni delovni metodi kritika in analiza (razčlenba). To naše pojmovanje osebnosti je določeno z močnim čutom razumske pravilnosti. Pred tem čutom za pravilnostno vrednotenje izgubljajo legendarne osebnosti svojo moč. Mi zahtevamo tudi tu resnice in priznamo osebnostno vrednost le tistim osebam, ki so resnično osebnosti, ki vzdrže našo kritiko. Seveda bi tega ne smeli in ne mogli zahtevati, ako bi nam za raziskovanje pojavov manjkala sredstva. Toda takšna sredstva imamo. S pomočjo sedanjih znanstvenih metod lahko družabne pojave opredeljujemo, razčlenjamo, analiziramo in ocenjamo.

Kakor nam več ne zadošča zgolj legendarni kult osebnosti, temveč zahtevamo znanstvene utemeljitve, tako pa nam znanstvena odkritja osebnosti niso znanstveniške igračke, marveč se zavedamo, da imajo takšna odkritja za družbo velik pomen.

Slovenci so živeli polovično v odvisnosti od tujega naroda. Na neki stopnji lastnega narodnega razvoja niso mogli več sprejemati samo tuje kulture, temveč so potrebovali tudi svoje. Začeti so morali ustvarjati tudi lastno duhovno organizacijo (politiko itd.) Za to pa so imeli sami v sebi še zelo malo sposobnosti. Pokazalo se je, da so sicer v neki kulturi živeli, da pa je ne razumejo take, kakršna je. Niso videli, da je kultura nekaj prirodnega. Mislili so, da ljudje res kulturo iz ničesar ustvarjajo in da v nji ni prirodnih zakonitosti. Najbolj pa se to kaže v naših takratnih pojmihi o politiki. Delili smo se na politične tabore po filozofiji, t. j. po svetovnem nazoru: idealističnem in materialističnem. To pa sploh nista politična nazora. Oba pač delita vse ljudi. V vsakem pa še lahko temeljijo istočasno mnogotere politične stranke. Opredeljevanje vse te naše politike je torej bilo samo nepotrebno ščuvanje ljudi, da niso našli med seboj kaj važnejšega, nego je bila igra klerikalizma in liberalizma. Tudi dejansko je še zdaj tako in bo, dokler vodi vso politiko v deželi meščanstvo. Pretiravanje razlik, ki so tako majhne, je zgolj igra.

Naši predniki so to dobro vedeli. Zato je v naši kulturi najšibkejša poudarjena baš politika. Zato je politika ostala v literaturi dnevniška in se ni nikdar povzpela do kakšne znanstvene politične teorije.

Nastali nista ne teorija ne kritika. V Krekovem primeru je to prva ironija zgodovine. Doba, ko je bil politični napor narodu nujno potreben in je torej stan naših politikov delovno imel ugodne razmere, celo konjunkturo, prav ta doba je pri nas doživela to, da smo v nji sproti zatirali slovensko politično kritiko. Ker smo zatrli politično kritiko, je jasno, da smo tudi izgubili merilo politične osebnosti.

Osebnost je delovala uradniška mentaliteta, miselnost. Na Dunaju so nas baje imenovali »Die Nation der neunten Rangklasse«. Za člane podjarmljenega naroda sploh ni priporočljivo, da bi se ukvarjal s politiko, posebnost pa ne za uradnika. V takšnih razmerah, v kakršnih so Slovenci s svojim šibkim meščanstvom bili, ni tekmovalja in sploh ne stanu poklicnih politikov. Vsak politik se je skrival za nečim drugim. Tako prav za prav ni bilo dosti izbire. Vsak politik se je v teh razmerah »žrtvoval za narod«, čeprav ni večinoma sploh nihče prevzel za svojo politiko odgovornosti. Etično to gotovo ni, toda tako je moralo biti, o tem je bil sklenjen v naši javnosti in v tisku nekakšen tih sporazum. Končno je časopisje lahko že vsakega majhnega politika po njegovi smrti obdalo s slavo. Ni bilo strahu, da bi se oglasila prehuda kritika in zahtevala revizijo. Ta je v teh razmerah postala že sploh nemogoča. Saj se je bilo njeno neopravljeno delo že preveč nakopičilo in — ni bilo več potrebno: kjer je toliko slavnih politikov, tam zanje ni več merila; postali so sakrosanktni: dokler so živeli, jih ni bilo, po smrti smo pa vsi slavni.

Prvo, kar mora tu vsak opaziti, je to, da so takšne razmere krivične vsem poklicnim politikom.

V dolgi dobi politične odvisnosti se je torej v slovenski miselnosti nekaj važnega prevrednotilo: začeli smo podcenjevati politiko. Torej — reagirali smo napačno. Bali smo se gojiti sistematično, javno politiko, in ker smo se bali, smo jo v svojem vrednotenju nehote nekoliko ponižali pod druge vrednote. Ako bi bil narod oseba, bi mu lahko očitali, da to ni etično. Toda to je bil prirodno vsiljen proces; vzrok prevrednotenja naše kulture je bila višja sila. Tu je deloval zalet samoobrambe. Za vso dobo pod Avstrijo se s tem pojasnilom lahko opravičimo in si s tem pojasnilom razlagamo slavno »dobo slovenskega rodoljubarstva« ob koncu 19. stoletja, katero je v literaturi napadal kot umetnik in kritik najjasneje Ivan Cankar. A niti Ivan Cankar ni hotel biti politik.

Pomanjkanje politične kritike sega tudi v sedanjo dobo — spremenilo pa se je med tem naše življenje in vrednotenje. Spremenila, povečala se je vrednost politike. To se je moralo spremeniti z delno politično osvoboditvijo Slovencev. Nastal je prepad. Mladina že nič več ne podcenjuje dela za državno in za podrobno politično organizacijo. Pri starem vrednotenju kulture pa vztraja še skoraj vsa stara generacija, tako zvana inteligenca. In ta je tista plast, ki predstavlja Kreka. Ko je ta plast organizirala Krekov kult, si kljub Kreku in kljub vsej njegovi literarni zapuščini ni znala pomagati, da bi ta kult pozitivno prikrojila novim razmeram.

*

Brez dvoma ima stara slovenska generacija tudi politične cilje. Za doseg te ciljev ji je bilo potrebno ime J. Ev. Kreka. Ako natanko preudarimo, moramo priznati, da poznamo Kreka predvsem kot politika. S tega vidika bi Krekov kult moral to njegovo vrednost naglasiti in odkrivati Slovincem pred vsem osebnost Kreka politika. Da ta kult tega ni storil in da se temu celo izogiblje, zato ima lahko dva razloga: da noče ali ne more. Kolikor je naše, tako zvane prehodne generacije, naloga, da sodelujemo v slovenski in evropski kulturi, smatramo za svojo dolžnost tudi to, da po možnosti razjasnimo problem o kultu slovenske dejavne osebnosti. Upamo, da bodo resna raziskovanja koristnejša kakor pa vse proslave in priložnostna sklicevanja na imena, o katerih ve mlajši rod zelo malo.

(Dalje.)

Ivo Grahor

Ob zatonu dobe

Iz knjige Heinricha Manna »Der Hass«. Deutsche Zeitgeschichte.

Leto 1890 je pričakovalo rešitev vseh vprašanj iz socialnega ven. Proti l. 1930 so delali na tem, da bi prišli do kakega cilja po mednarodnih potih. Ni prišlo do nobenih konkretnejših rezultatov, čeprav so gojili nekateri taka upanja, in danes je vse zelo daleč. Vzrok leži v tem, da je moč in poštenost mišljenja padla na najnižjo stopnjo, če je ni že prestopila. To je tudi razlog, da so poštena prizadevanja vedno bolj nezaželjena.

Stvar ni taka, da bi bil najhujši sovražnik misli kaka mogočna resničnost. Resničnost postane zagrenjena in nestrpna šele takrat, ko prične izgubljati tla pod seboj. Država, ki je pravkar zmagala, pušča v svojem razkošju tudi samotnemu mislecu še nekaj prostosti. Država pa, ki pred kaosom beži v diktaturo — ta razširi svoje čistilno delovanje na misli in prav nanje posebno.

V Bismarckovem cesarstvu je obstojal zakon proti socialistom, toda bil je nepoznan pojem kulturnega boljševizma. Cesarstvo se ni čutilo ogroženo s strani misleca. L. 1894. je izšlo Darwinovo delo v ceneni Reclamovi izdaji in je pričelo prodirati v vso javnost. Tudi v šole je prišel njegov duh in ni bil nedovoljen. — V dveh zaporednih urah so mogli čitati svetopisemsko ustvarjenje sveta in predavati o naravnem razvoju stvari; pustili so razvoju odločitev, kateri nazor bo postal močnejši.

Duhovna podlaga tako bojevitiga cesarstva bi morala biti, natanko vzeto, edino vera v avtoriteto in moč. Bog podpira vladajoče, Bog jim daje moč nad vami in življenje imate zato, da oni z njimi razpolagajo. To bi bilo v redu. Pa je Viljem II. zastoj poskušal ta nauk vzeti resno; bil je prepozen. Svoboda duha je bila prevzeta v cesarstvo ob njegovi ustanovitvi — svoboda duha in duhovno nekontrolirana moč, obe sta zahtevali svoje mesto v državi. Mogoče bi lahko mislili, da je druga drugo čuvala.

To se ne nanaša na mislece in pesnike, najvažnejši so bojevito cesarstvo prav ob njegovem višku gledali zelo vprašujoče. Prilagodili, veselo prilagodili, so se pač oni politiki in stranke, ki so svoje pravice črpali iz istega vira; demokracija je bila vajena že takrat zapostavljati spoznanja na korist drugih vrednot. Prepis socialne demokracije z vladajočimi silami je končal s tem, da je dobila svojo socialno zakonodajo in po izravnavi je postala nacionalistična vojaška stranka kakor vsaka druga. Bila je to v svoji notranjosti, čeprav na zunaj v opoziciji. Priučila se je, natihem dati prednost nacionalnemu celo pred socialnimi zahtevami. Njihovim mednarodnim zborovanjem sta predsedovali nevera in slaba vest. Če bi ne bilo tako za časa cesarja, potem bi bilo tudi kasneje z republiko drugače.

V devetdesetih letih je bila ugodna prilika za čisto duhovnost. Niso si prizadevali nečastnega truda, da bi opravičevali kar je bilo duhovno nevzdržno. Vedeli so, da ne delajo npravno prav, toda za politične delavce, ki so jih imeli pred očmi, so marali še manj. Stali so na strani trpečih, z razumom, s čustvom. Pesnik, ki se je takrat dvignil, Hauptmann, je dal svoje najboljše darove sočustvovanju.

Okrog 1900 se je pri mislecih zmanjšalo človekoljubje. Nazivajo se zato radi nepolitične. Za človekoljubje nastopa esteticizem — ki ni brezpomemben, ki je omogočil tudi velika dela, ki ne bi izključeval moči značaja. Nevarna je postala kombinacija esteticizma in obupa nad razumom. Razum je

skoro skozi vse devetnajsto stoletje stal previsoko, da bi ga bilo mogoče še prenašati. Brezbožnost izobraženega meščana in delovnih množic je postala preveč samoumevna. Če je končno naravoslovje vzelo skoro ves prostor religiji in filozofiji, se je zdelo to za njen položaj prav. Veliki Helmholtz je začel predavanja vsakokrat s previdno besedo; rekel je: če je naravo sploh mogoče spoznati — —.

To ni branilo povprečnim inteligentom, da ne bi trdili, da je mogoče naravo do konca spoznati, kajti ti niso sploh več bili filozofi, kar je Helmholtz še bil. Ob koncu stoletja so za vso metafiziko poznali le še preziranje in zasmehovanje. To je bilo treba videti — preden je Nietzsche zmagal, je bil vsak še živeči filozof tem povprečnim inteligentom le zastarel in nadležen tip; in za čvekanje so sprejeli to, kar so morali kasneje zopet odkriti kot dognanje, enakovredno naravoslovju — recimo slučaj Wiljema Diltheya. Takemu poniževanju misli je okrog 1900 sledil protiudarec; žal ni bil namenjen obogatitvi misli. Skušali so misel sploh spraviti ob vrednost. Kajti zakaj naj bi sicer vso važnost položili na iracionalno.

Imamo samo svoj razum in tudi to, kar moremo iz svojih neznanih globin potegniti na svetlo, moremo doseči le s svojim razumom. Umetnosti predvsem ni brez pametnega mišljenja. Nazor postane živ v šele kadar je premišljen. Oblikovanje je posebna čutna oblika mišljenja — ne da bi seveda druge njegove oblike ne bile čutne. Napad proti intelektualizmu je porabil tudi umetnost le kot najvidnejši, čeprav napačni primer za iracionalno v vseh velikih silah življenja. Podrejenost razuma je bila prav tako poudarjena napram gonskim, globokim področjem kot so narod, sanje, vojna, ljubezen. Nova pota duha okrog 1900 zaslužijo pozornost v kolikor pomenijo raziskavanje in odpirajo spoznanju nove vire. Ne morejo pa se postavljati nasproti »misli« druga sredstva duhovnega doživetja. Ta imenujemo čustva ali slutnje, ostanejo pa še vedno pod pojmom »ne-misliti«. Kajti »misli« nima drugega nasprotnega pojma kakor »nemisliti«. To je tudi popolnoma doumela vsa vsakdanja povprečnost. Kajti kar boljši ljudje iznajdejo, dobi svoj končni smisel takrat, kadar pride do najmanjših. Ti so zavohali — sedaj nam je dobro! Pametno si je treba s trudom pridobiti, iracionalno ima itak vsak samo po sebi. In to iracionalno ima vedno nagnjenje, da se razširja in tako vse nezavarovane stavbe razumnega odpravlja. Zopetna uvedba iracionalnega je bila ugodna prilika za človeško slabost — razdati se instinktom, katerih ne raziskujejo, ker so globoki in katerih raziskovati ne smejo, ker jih njihova globina posvečuje.

Le na ta način je moglo odločilno gibanje te polovice stoletja, nacionalizem, divjati dalje do najskrajnejših mej, in še čez nje. Zdelo se je, da je štiriletna vojna zadnje, kar si je mogel nacionalizem dovoliti; toda besnenje ni ponehalo, temveč se je še bolj razmahnilo. In ne more pojenjati prej kakor ob zaključku iracionalne dobe. Kajti divjanje ga je spravilo do dozorelosti; in sedaj živi, živi — —!

Duhovni obraz široke javnosti se izpreminja z grozotno počasnostjo. Če bi bilo že vsestransko ugotovljeno, da je njegov nadaljni obstoj nevzdržen, vseeno vztraja še naprej pri svojem dosedanjem. Da, javnost se poslužuje določenih duhovnih oblik šele tedaj, ko so pri svojih koreninah že davno odmrle in se razvile drugam. Tak je danes primer z iracionalizmom. Vemo, da je že mimo nas, vsa dejstva življenja so proti njemu. Vemo, pa nečemo vedeti. Javno mnenje in njegova barbarska počasnost ubijata zavest posameznikov.

Devetnajsto stoletje, velika doba misli, se je moralo umakniti in se po-

plitviti, dokler ni vsak najmanjši kronist osebno premagal večnih ugank. Potem se je duhovna doba starega stoletja končno zaključila in zaničevanje je zadelo hkratu z razumjakarstvom tudi razum. Zatem nastopajoča nespamet se je razvila v največjo katastrofo. Najprej duhovni prevrat, potem dogodek! Iracionalno — in šele po njegovem predoru vojska. Leta 1890. bi jo na vsak način odvrnili; če z ničemer drugim ne, potem gotovo z vladajočim intelektualizmom. L. 1914. je nespamet dovolj visoko narastla.

1932 je iracionalizem sam postal majhen in neznamenit. Toda še vedno obvlada vso resničnost, hotel bi ponoviti katastrofo; toda pri tem pa se mu resničnost vendar že upira. Svet je postal za vojsko preslaboten, čeprav je za njo nespamet ravno zadosti velika. Mesto tega, kakor vemo, se svet vzdržuje v neredu, revščini in sovraštvu. Mi tudi čutimo, da bo sredi tega kaosa doba iracionalizma poprej zatoni, kot bi se mogla začeti vojska. Zadnja doba vsake duhovne epohe je vedno najglasnejša. Še enkrat se glasno dvigne, na skrivnem že načeta od obupa. Potem se l. 1932. nekdo oglasi v oddajni postaji: Mi odklanjamo intelektualno mišljenje! Vsekakor! Kajti »mi« bi sicer prišli v zadrego. »Intelektualnega mišljenja« že davno nismo vajeni in s tem morajo pričeti drugi.

Doba iracionalnega bo iztekla okrog 1940. Razum naj se pripravlja, da zopet nastopi.

Hrvatska katoliška mladina

(Od našega hrvatskega dopisnika.)

Kakor je delavstvo izven Slovenije zaostalo za svojimi slovenskimi tovariši za trideset let, Hrvatje v ljudski prosveti za dvajset let, tako je hrvatska mladina zaostala za slovensko za najmanj deset let.

Kar se te zadnje tiče, mislim, da leži krivda za to v dejstvu, ker ta mladina en masse ni bila nikdar docela Krekova kakor slovenska. S tem morem najpreprosteje in najtočneje razložiti njeno povojno neorientiranost (mislim z ozirom na socialno usmerjenost, medtem ko za povojno njeno književno usmerjenost — Sudeta, Lendić itd. to ne velja, ali pa vsaj ne v toliki meri), njene vrtoglave blodnje, njen politični diletantizem (mislim pri tem v glavnem na dijaške in to katoliške mladince!) in ostale hibe kot oznake neke malomeščanske — torej z nekrekovskim duhom napojene generacije brez čvrstega krmila, brez mozga in brez linije. Dobro so Kreka razumeli samo udeleženci tečajev na Sv. Joštu in kateri poedinec, dijaške katoliške mase ga niso. A ker obiskovalci Sv. Jošta zdaj pripadajo starejši generaciji, ne morejo s popolnim mladeniškim zanosom in z vzbujanjem popolnega razumevanja pri mlajših oživetiti zanimanja za socialne probleme. Tako je pretrgana zaporednost v primenjanju Krekovih načel na sodobne probleme. Zastalo je izgrajevanje ideologije, pozabili so na to in zabredli na žalost skoraj popolnoma v desničarske, reakcionarne vode, mladina se je udala vplivu poklicnih politikov in izgubila smisel za resno, socialno Krekovo obravnavanje problemov in razumevanje za vlogo današnje krščanske mladine v družbi.

Pa niti imena Krekovega, ne njegovih misli ni več slišati razen na proslavah kakega jubileja. Veliki napredek in poglobljanje krščanskega socializma predvsem na mlajši strani v Sloveniji, so za hrvatsko katoliško mla-

dino španske vasi. Žalostno, a je res tako. Izključni monopol za obravnavanje socialnih in socialno kulturnih problemov ima zazdaj predvojna liberalna in napredna mladina, ki je šla v levičarske vode. To svoje delo vrši v svojih listih, seveda z ateističnega stališča, dočim ima katoliška mladina s svojimi listi (»Luč«, »Socialna revija«) zaradi razmer in nemladiških misli minimalen vpliv na javnost. (Da omenim mimogrede, današnja hrvatska »marksistična« mladina razen redkih poedincev ni nič drugega kakor malo radikalneje pobarvan liberalizem.)

Družabno življenje (literarni krožki, izdajanje šolskih listov in podobno) na gimnazijah je splošno mlačno. Zveze med različnimi zavodi in z inostvom so slabe. Razen malih skupinic tu pa tam srednješolsko dijaštvo na Hrvaškem spi trdo zimsko spanje, če ne maramo kake demonstracije in podobnega imenovati delo. Na univerzi se vrše boji zaradi malenkosti, vprašanje šolnin obravnavajo nekateri »socialno nastrojeni« mladinci, ki se vrh tega žele še imenovati Krekovi pristaši, kot vprašanje narodnega prestiža. Prediranje marksizma, v kolikor je integralen, žele tako katoliški kakor liberalno-nacionalistični voditelji ustaviti tako, da poudarjajo vrnitev k tradicionalnemu nacionalizmu (t. j. fašizem, rasizem in tema odgovarjajoči socialni sistem »solidarizem«). Tako se končno najdejo na isti liniji, na propagandi »prijateljstva med delom in kapitalom«, itd.... V kratkem, mladina spi, prepušča se diktaturi starih, preživelih, navdušuje se za iluzije in utvare, da o neopredeljenih mladincih niti ne govorim.

Gledam na tokove med mladino s katoliškega in to z borbena katoliškega, Hochhoffovega itd. stališča in prihajam v kritiki hrvatske katoliške mladine in njenih vrednot do tehle zaključkov:

Separatizem, osnovna oznaka današnje hrvatske katoliške mladine je oznaka njene maloburžajske usmerjenosti, znamenje pomanjkanja in nezadostnega poznanja osnovnih načel socializma in socialne znanosti sploh in krščanskega kolektivizma posebe. Separatizem je odgovor zavesti malomeščansko opredeljene mladine na eni strani na nadvlado malomeščanstva z druge strani. Odgovor mladine, ki gleda hegemonijo maloburžajskega sloja vzhodnih krajev nad istim socialnim slojem svojega kraja in smatra jez med tema dvema deloma istega socialnega sloja za največjo oviro vsega razvoja pri nas.

Vsa katoliška mladina ni taka. Pri ustvarjanju teh nazadnjaških razpoloženj vpliva zagrebška mala buržuazija. Iz tega izvira tudi nasprotje med Radničkim strukovnim savezom in med Jugoslovansko strokovno zvezo. Med tem pa kmet in delavec o teh mislih in problemih nimata niti pojma, ker te ideje nahajajo odziv med mladino, ki za zdaj še nima vpogleda v proizvodni proces, v razvoj sistema itd. in ne zna prevzeti vloge, ki današnji čas mladini gre. A biti predstraža kake malomeščanske politične grupacije se mi danes zdi absurdno, če gledam z borbenega krščansko-socialističnega stališča. Edina pozitivna vrednota v ideologiji mojih tovarišev in sicer njen najvažnejši del, ki so mu ostali docela zvesti, so Mahničeve protiliberalne in strogo katoliške ideje in nazori. To smatram za zanesljivo podlago za grajenje tistega, kar so Slovenci že davno zgradili. Mislim namreč po besedah velikega Berdjajeva, da se krščanstvo cerkve, zakristije mora izpopolniti s socialnim krščanstvom, s socialno dejavnostjo Krekove, Hochhoffove in sploh resnično krščanske, nemeščanske smeri. V to izpopolnjevanje nas silijo tudi primeri mnogih odpadov iz vrst katoliške mladine, ki so se zadnji čas zelo pomnožili in ki jih je zakrivila prav ta velika pomanjkljivost.

Dejal bo kdo, da je to pesimistična slika našega dijaštva, tendenciozna, da je vse gledano preveč s slovenske perspektive, da obravnavam vse brez zveze in brez poznanja razmer na Hrvaškem, da gledam preveč skozi sociološke naočnike itd. A želel bi dati o hrvaški katoliški mladini docela drugo sliko, a želja po resnici in po pripravi za sistematično podiranje vsega nasprotnega me je prisilila, da ta predmet obdelam prav na ta način. Hvaležen bom tudi drugim, če bodo in v kolikor bodo tudi oni povedali svoja mnenja o tem predmetu. Za pokrajino, v kateri je Krek razvijal svojo dejavnost, za mladino te pokrajine, v kolikor se želi nazivati Krekova, je to, kar sem povedal, objektivni prikaz, ako nočemo na mladino in na razmere gledati z očmi Ljudevita Gaja.

Da povem še nekaj o voditeljih hrvaškega katoliškega dijaškega gibanja in o vlogi, ki jo ti pripisujejo tradiciji pri oblikovanju gledanja na socialne pojave, ideje in akcije. Njim se namreč zdi možno, da, celo potrebno, apoteoziranje celotne vsebine te tradicije. Poudarjajo zlasti plemenski moment v njej in jo smatrajo poleg katoliške dogmatike kot edino izhodišče za trajno (!) rušenje brezbožnega marksizma. Zato zavzema vsa hrvaška katoliška mladina službeno do nekaterih, vsaj delno, simpatičnih pojavov v kulturnem življenju čudno stališče (Krleža i. dr.). Mislim, da je tu potrebno nekaj revizije, da je treba začeti gledati bolj socialno, v kolikor je to seveda opravičeno, na tradicijo, a v tem nam morajo Slovenci biti kažipoti; zakaj ogroditelj vodilnih smernic moramo izdelati sami po svojih potrebah in razmerah.

Iz prikaza o naši mladini, iz teh in takih podatkov moramo potegniti tudi nekaj praktičnih zaključkov!

Kaj bo tej gnili masi dalo poleta, agilnosti, kaj jo bo vzvalovilo, vlilo ji sveže krvi? Ideje Krekove in drugih borcev njegove linije, ki gre za njimi slovenska mladina, skupna akcija z njo, tista mednarodna borba za trajno boljšo bodočnost kmeta in delavca, Krekovo socialno gledanje na narodnostna in sploh etnična vprašanja, oživljenje zvez s Slovenijo, širjenje idej »Besede« in drugih sorodnih listov, radikalen odklon iz sedanje poti. Zdi se, da je sedanjí čas za to najugodnejši (širjenje »marksističnih« oblik liberalizma itd.). Udarila je dvanajsta ura, živimo v stoletju socializma in socialnih bojev. Po duhovnem obračunu z liberalizmom (solidaristična doba) je čas dozorel tudi za končni obračun s kapitalizmom (t. j. s priznavanjem zasebne lastnine proizvodnih sredstev). To v skladu z Berdjajeva izjavo, da »vse krščanstvo dosledno more sprejeti vso resnico boljševizma (t. j. marksizma, konkretno njegovo ekonomsko podlago, kar je težnja vseh tako usmerjenih krščanskih ljudi) in da zavrže vso njegovo laž.« (Glej »Luč« 1932-33, str. 13.) To vse je treba storiti ne zaradi kakega popuščanja težnjam marksizma ali zaradi ustvarjanja novih fraz, temveč zato, da spravimo v sklad ideologijo z današnjimi proizvodnimi razmerami. Na osnovi Mahničeve svetovnonazorne zamisli je potrebno, da izgradimo socialno Krekovo in Hochhoffovo ideologijo. Do tega procesa bo kmalu tudi prišlo, predvsem s preučevanjem slovenske socialne književnosti, z razmahom prirejanja socialnih in socialno-kulturnih tečajev in drugim primernim delom. Zaporeke do tega je treba odstraniti, ker je potrebnejše čuvati pravi krščanski duh in zavest mladine, kakor pa ohranjanje zastarele politično-šovinistične kaprice. Potrebna nam je širša tradicija delovanja, radi prave tradicije, zaradi zanikanja malomeščanstva in njegovih pritisklin, zaradi ustvarjanja širšega področja za velikopotezne akcije.

Potem hrvatska mladina ne bo vseh pojavov okrog sebe gledala s tesno-srčnega separatističnega stališča, temveč iz širših socialno narodnih, krščansko mednarodnih vidikov in izhodišč. V tem smislu želimo (natančneje, za zdaj nas nekaj Suščanov želi) izvajati reforme in prizadevali si jih bomo tudi izvesti, da to ne bo ostala samo mladinska fantazija, temveč bo, brž ko se ponudi prva prilika, postala realnost.

Ko sem pisal ta članek, me ni vodil instinkt, da bi iskal prilike za polemiko, temveč želja, da bi se začelo trajno sodelovanje slovenske in hrvatske socialne mladine, in želja po čiščenju pojmov, ki je najboljša pot do tega.

NEP.

Agrarna reforma

Pod tem naslovom* je znani slovenski publicist in socialni pisatelj Albin Prepeluh izdal knjigo, ki obravnava agrarno reformo kot slovenski socialni problem. Po kratkem uvodu, ki govori o boju za agrarno reformo v starem in srednjem veku in o agrarni reformi v naši državi pred vojno, začne pisatelj izčrpno popisovati zgodovino agrarne reforme po vojni v naši državi.

Že v Krfski deklaraciji so se odgovorni državniki izrekli za agrarno reformo. V manifestu tedanjega princa-regenta Aleksandra z dne 6. januarja 1919 stoji glede agrarne reforme to-le:

»Moja želja je, da se istočasno tudi agrarno vprašanje pravično reši, da se odpravi najemniško razmerje in da se veleposestva razdele proti primerni odškodnini za veleposestnike na male kmetije. Vsak Srb, Hrvat in Slovenec naj bo gospodar na svoji zemlji! V naši svobodni državi naj žive samo svobodni kmetje.«

S temi besedami je bila na kratko popisana vsebina bodoče agrarne reforme: Vsa odvisnostna razmerja kmetov naj izginejo — veleposestva pa naj se razdele — proti odškodnini — malim kmetom, ki sami nimajo dosti zemlje (takoimenovanim agrarnim interesom). Na podlagi tega kraljevega manifesta so razne vlade takoj prva leta po vojni pristopile k delu, izdane so bile razne uredbe in naredbe, katerih učinek je bil ta, da so prišla vsa veleposestva pod državno nadzorstvo in se je zanje v zemljiški knjigi zapisala prepoved obremenitve in odsvojitve; »kmetovstvo« in »kolonat« (ostanki tlačanstva v južnih krajih) sta se odpravila. Obdelana zemlja, kolikor so jo imeli veleposestniki nad določeni obseg, se je razlastila in razdelila med agrarne interese, t. j. med kmete, ki imajo sami premalo zemlje za preživljanje svoje družine. Prednost pri dodelitvi zemlje so imeli invalidi, vojne vdove in sirote, vojaki, dobrovoljci in kolonisti. Največja površina, ki jo je kdo mogel in smel dobiti, je bila 10 juter plodne zemlje.

Površina plodne zemlje, ki jo je veleposestnik smel obdržati (takoimenovani maksimum) je bila za različne pokrajine različno določena, za Slovenijo 75 ha. Agrarna reforma je torej zadela od plodne obdelane zemlje samo tisto, kolikor so je veleposestniki imeli nad 75 ha; vsa druga zemlja,

* Albin Prepeluh: Naš veliki socialni problem agrarna reforma. Ljubljana 1933. Tiskala Univerzitetna tiskarna in litografija J. Blasnika nasl. d. d. v Ljubljani. Založila »Zveza slovenskih agrarnih interesentov« v Ljubljani.

ki ni bila obdelana, tako tudi pašniki in gozdovi, niso prišli pod agrarno reformo. Agrarna reforma je tako v Sloveniji zadela 203 veleposestva, od katerih jih je 109 v tujih rokah. Površina obdelovalne zemlje, ki jo je zadela agrarna reforma pri nas, je bila 30.142 ha, in razlaščenih je bilo 16.162 ha. Agrarnih interesentov je pa pri nas 20.167 družin, tako da na posamezno družino povprečno ne pride niti en hektar razlaščene zemlje.

Vendar na podlagi omenjenih naredb in uredb agrarni interesenti dodeljene zemlje še niso dobili v last, temveč samo v začasni zakup, dokler se agrarna zakonodaja končno veljavno ne uredi. Plačujejo vsako leto najemnino v državno blagajno za dodeljeno jim zemljo, država pa izplačuje del najemnine prejšnjim lastnikom. Višina končne odškodnine s temi naredbami še ni bila določena.

Iz tega se vidi, da vsa agrarna reforma, izvedena s temi naredbami in uredbami, za Slovenijo ni bila velikega socialnega in narodnega pomena, ker z razdelitvijo 16.162 ha zemlje med 20.167 družin le-tim ni bilo veliko pomagano. Glavni pomen agrarne reforme bi bil pri nas v Sloveniji v razlastitvi gozdnih veleposestev. V dravski banovini je obdelovane zemlje 836.000 ha, gozdov pa 691.000 ha, zato je gozd za naše gospodarstvo vsaj toliko važen faktor kot obdelana zemlja. Tega razmerja po drugih pokrajinah naše države ni, zato je razumljivo, da odločilni činitelji niso imeli toliko razumevanja za razlastitev gozdnih veleposestev. V Sloveniji je od 691.000 ha gozdov okoli 170.000 ha v veleposestniških rokah in to večinoma v rokah tujcev. Zato bi razlastitev gozdne veleposesti pri nas ne imela samo socialnega, temveč tudi velik narodnostni pomen.

Da bi se popravile napake in nerednosti v dotedanji izvedbi agrarne reforme, da bi izvedba prišla enkrat do svojega konca, in glavno, da bi agrarna reforma zajela tudi veleposestniške gozdove, so Albin Prepeluh, dr. Janže Novak in Milan Mravlje leta 1928 ustanovili v Ljubljani »Zvezo slovenskih agrarnih interesentov«, ki je imela namen, organizirati vse slovenske agrarne interese (kmetiške bajtarje) in tako z enotnim nastopom doseči svoj cilj. Glavna terjatev te zveze je bila, razlastitev vseh veleposestniških gozdov nad 200 ha, ali vsaj nad 500 ha, te razlaščene gozdove spraviti nato pod enotno gospodarsko upravo, podobno kot se je to zgodilo pri »Verskem zakladu«. Dohodki tega razlaščenega gozdnega premoženja naj bi se nato uporabljali po odbitku odškodnine veleposestnikom za starostno zavarovanje naših kmetijskih bajtarjev.

Zveza je razvila živahno organizatorno delovanje med našimi kmetijskimi bajtarji in intervencijsko delo pri odločilnih političnih činiteljih. Izdelala je tudi več zakonskih načrtov in pravilnikov. Priznati je treba, da se zakonu o likvidaciji agrarne reforme z dne 19. 6. 1931 in dodatku k temu zakonu z 24. 6. 1933 pozna upliv dela »Zveze slovenskih agrarnih interesentov«, posebno to, da je bila z njima agrarna reforma raztegnjena za okraje

Po invaziji barbarov smo doživeli invazijo idej. Rimska civilizacija se je izgubila v barbarstvu, da bi po njem v drugi obliki vstala; a sodobna civilizacija, ki razpada, ne propada po nobenem barbarstvu, temveč se izgublja sama v sebi; in kje bi mogla civilizacija vstati po civilizaciji? Posoda, ki je vsebovala njo, ni svoje tekočine prelila v drugo posodo; posoda sama se je razbila in tekočina raztekla. In potem...

Sušak, Delnice in Vrbovsko na Hrvaškem ter za dravsko banovino tudi na veleposestniške gozdove, kar za ostale pokrajine v državi ne velja. Seveda večina želja »Zveze« ni bila upoštevana in zato tudi razlastitev veleposestniških gozdov ne bo imela pri nas tistega pomena, kot si ga je »Zveza« predstavljala.

S tem zakonom so odpravljeni fidejkomisi, razlasti se končno vsa veleposestniška obdelovalna zemlja, kolikor jo imajo veleposestniki v Sloveniji nad 75 ha in vsi veleposestniški gozdovi nad 1000 ha. Seveda ima zakon glede teh številk polno izjem in stranskih vratic, ki so se pri izvedbi zakona pridno uporabljala.

Po tem zakonu so agrarni interesi za razlaščenno obdelovalno zemljo poleg že imenovanih tudi vaški obrtniki, država sama, samoupravna telesa, skupine kmetovalcev, pravne osebe z občekoristnimi nameni in absolventi gospodarskih šol. Koristniki razlaščenih gozdov in pašnikov pa morejo postati samo: občine, zemljiška občestva, imovinske občine (ki obstoje na Hrvaškem) in skupine poljedelcev kot pravne osebe (zadruga). Posamezne fizične osebe ne morejo biti agrarni interesi za razlaščenno gozdove.

Zakon, ki je izvil izpod agrarne reforme cerkvena veleposestva, je določil tudi odškodnino, ki jo imajo agrarni interesi plačati veleposestnikom, ali naravnost ali pa potem »Privilimirane agrarne banke«, ki bo v ta namen izdala posebne 4% obveznice. Plačilo odškodnine je bilo določeno na 20 let. Z dodatkom k temu zakonu iz leta 1933 je bila ta odškodnina znižana in njeno plačevanje raztegnjeno nad 30 let, obenem je bila s tem dodatnim zakonom uvedena agrarna reforma tudi za cerkvene gozdove.

Zakon iz leta 1931 je določal, da se morajo agrarni interesi, ki hočejo biti deležni razlaščenih gozdov, prijaviti ministrstvu v 30 dneh po razglasitvi zakona. Da bi prišli do gozdov mali kmetski bajtarji, organizirani v »Zvezi slovenskih agrarnih interesentov«, je ta zveza v določenih 30 dneh ustanovila in sodno registrirala 176 pašniških in gozdnih zadrug, v katerih so se ti agrarni interesi včlanili. Te zadruga so se nato v določenem roku tudi še prijavile za dodelitev razlaščenih gozdov. Prijavile so se tudi politične občine in dravska banovina. In razlastitveni odlok, ki je bil nato čez pol leta izdan in ki je določil konkretno, kateri gozdovi in koliko se jih ima razlastiti v smislu zakona, je dodelil te razlaščene gozdove političnim občinam, vendar tako, da ostanejo gozdovi skupna gospodarska enota in da bodo občine deležne po določenih delih le dohodkov. Tako se je ponesrečilo, večinoma zaradi političnih intrig, da bi prišli gozdovi v korist slovenskim bajtarjem, organiziranim v pašniških in gozdnih zadrugah ter v »Zvezi slovenskih agrarnih interesentov«.

Z naslednjim odlokom so bile imenovane posebne komisije, ki so imele nalogo, v naravi premeriti in ugotoviti razlaščene gozdove in jih nato predati v prevzem začasni državni upravi. Začelo se je tedaj, ker ima zakon, kot smo že povedali, polno stranskih vratic, barantanje s posameznimi veleposestniki. Z nekaterimi so se zmenili, da se jim razlasti samo del tistega, kar je bilo določenega z razlastitvenim odlokom v smislu zakona, proti temu, da ta del prepusti veleposestnik brezplačno, namesto da bi dal vse proti odškodnini. Gospodu Attems n. pr. je hotela komisija razlastiti samo 859 ha brezplačno, namesto v zakonu določenih 2269 ha proti odškodnini. »Kot poseben razlog je bilo navedeno, da je Attems dal svoje otroke v naše šole, da je „Sokol“ in da je storil menda naši državi neke usluge.« (Dobesedno iz knjige) i. t. d.

Uspeh vse gozdne reforme je bil, da je bilo razlaščen 13 fevdalcem (dr. Attems iz Slov. goric, Auerspergu iz Kočevja, Auerspergu iz Turjaka, dr. Bornu iz Tržiča, Herbersteinu iz Ptuja, Hoschku iz Sevnice, K. I. D. iz Jesenic, Pergerju iz Mislinj, obema Thurnoma iz Guštanja, Windischgrätzu iz Rogatca, Windischgrätzu iz Konjic in dr. Zabeo iz Fale) nekaj nad 38.000 hektarjev gozdov. Obstoja pa v Sloveniji poleg tega še 16 veleposestnikov, ki imajo po več kot 1000 ha gozda, katerim pa previšek, ki znaša skupno okoli 30.000 ha, ni bil razlaščen. Imenovana je bila nato še posebna začasna uprava, ki naj bi razlaščene gozdove prevzela. To je pa tudi vse, kar se je doslej zgodilo, tako da danes po 15 letih agrarna reforma še vedno visi v zraku, kljub temu, da je že precej časa, odkar je bil izdan zakon o končni likvidaciji agrarne reforme.

Kako malo razumevanja so pokazale občine, v korist katerih so bili gozdovi razlaščeni, za agrarno reformo, se vidi iz tega, da so neštete občine poslale v Beograd protestne izjave proti izvedbi agrarne reforme, češ da pomeni nesrečo. Drugod so pa občine začele barantati z veleposestniki in pisatelj meni, da bi veleposestniki že spet imeli vse odvzete jim gozdove nazaj, če bi jih jim občine mogle vrniti. Posebno so se v tem oziru odlikovali kočevski župani.

To bi bila na kratko vsebina te najnovejše Prepeluhove knjige, iz katere se sicer vidi, da je bil pisatelj glavni namen, pokazati delo »Zveze slovenskih agrarnih interesentov« in zainteresirati javnost za prizadevanje te »Zveze«, potem ko je bila pri dodelitvi razlaščenih gozdov takorekoč prezrta, vendar ima knjiga kljub temu tudi drugače velik pomen, ker nas na dosti izčrpen način seznaja z važnim problemom, za katerega se naša javnost tako malo briga. V knjigi je zbranega tudi veliko statističnega gradiva.

»Zveza slovenskih agrarnih interesentov« povdarja v glavnem socialno stran agrarne reforme pri nas in vidi ta socialni pomen v tem, da pridejo naši mali bajtarji, ki imajo premalo sveta, da bi mogli od njega živeti, do več obdelovalne zemlje. Razlaščeni gozdovi pa naj bi, oskrbovani kot skupna gospodarska enota, dajali svoje dohodke v sklad za starostno zavarovanje teh bajtarjev.

Kot že omenjeno, je bilo obdelovalne zemlje razlaščene 16.162 ha, bajtarjev imamo pa 20.167 družin, tako da povprečno ne pride na posamezno družino niti en hektar. Pa tudi, če bi se agrarna reforma bolj strogo izvedla, kot se je, in bi se obseg razlaščene zemlje podvojil, bi še vedno le majhen del bajtarjev prišel do toliko sveta, da bi mogel njihovim družinam nuditi skromno življenje. Iz stališča celotnega našega gospodarstva tedaj ne morem govoriti o kakem splošnem socialnem pomenu agrarne reforme, kolikor se tiče obdelovalne zemlje, ker je je pač za razdelitev premalo. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da pomeni taka razdelitev še nadaljno drobitev poljedelskih posestev, kar se iz gospodarskega stališča ne more pozdravljati, posebno ne pri nas, ki imamo, kar se razdrobljenosti kmetijskih posestev tiče, v Evropi skoro rekord. In to je tudi eden od vzrokov slabe donosnosti naše poljedelske zemlje. Sicer pa kot rečeno, tistih 16.000 razlaščenih ha ne pomeni ne v gospodarskem, ne v socialnem pogledu mnogo.

Druga stvar je pa glede razlastitve gozdov. »Zveza« je zastopala pravilno stališče, da se razlaščeni gozdovi ne smejo razdrobiti med posamezne koristnike, temveč da morajo ostati skupna gospodarska enota. Vprašanje je sedaj samo, komu v korist naj pridejo dohodki teh gozdov. Da je zgrešena rešitev, po kateri so koristniki politične občine, je gotovo, ker bodo

le-te te dohodke uporabljale za svoje proračune in država bo imela dober razlog, da zato prevale nanje spet nekaj bremen. Kar se pa tiče »Zvezinega« načrta, da naj bi se ti dohodki stekali v sklad za starostno zavarovanje naših bajtarjev, se mi zdi, da je ta predlog brez prave računske podlage.

Blejsko gozdno oskrbništvo »Verskega zaklada«, katerega pisatelj rad stavlja za vzgled, oskrbuje nekako 10.000 ha gozda in je imelo po računskem zaključku iz leta 1922 (ki ga imam pri roki) dohodkov okoli dva in pol milijona, stroškov pa okoli 250.000 Din, čistih dohodkov torej 2.250.000 Din, ali na hektar 225 Din. Če vzamemo za veleposestnikom odvzete gozdove isto računsko podlago, bi pri 40.000 razlaščenih ha predlagani fond za starostno zavarovanje imel na leto 9 milijonov dohodkov. Pri 20.000 bajtarskih družinah, ki imajo najmanj 100.000 družinskih udov, je treba računati na 10.000 prevžitkarjev, oz. ljudi starih nad 60 let. Pri 9 milj. dohodkov bi prišlo potem takem na enega prevžitkarja na leto 900 Din ali 75 Din na mesec. Če bi se razlastitev izvršila v trikrat tolikšnem obsegu kot se je, bi na posameznega zavarovanca prišlo šele 225 Din na mesec, kar se komaj šele more imenovati vsaj skromna podpora. Pripomniti je pa treba, da je omenjena kalkulacijska primerjava z Verskim zakladom za razlaščene gozdove zelo optimistična, ker so gozdovi Verskega zaklada precej zaokrožena celota in se torej oskrbujejo z veliko manjšimi stroški, kot bi se raztreseni razlaščeni gozdovi. Nadalje so gozdni dohodki zelo odvisni od konjunkturalne kupčije, zato se ne doseže vsako leto po 225 Din od ha, pridejo leta, ko se komaj stroški krijejo, zato se tudi v dobrih letih ne bi vsi dohodki mogli razdeliti, temveč bi bilo treba dati en del na stran za rezervo. Torej tudi pri trikrat tolikšni razlastitvi, kot se je izvršila, še dolgo ne bi odpadlo na vsakega posameznega zavarovanca po Din 225 na mesec. Pri današnjem obsegu razlastitve se pa o kaki resni podpori za starost iz takega fonda ne more govoriti, posebno še, ker pri tem preračunavanju nismo niti upoštevali, da bi bilo iz tega sklada treba prvenstveno kriti letne odškodninske obroke veleposestnikom in upravne stroške zavarovalnega aparata, kar bi skupaj zneslo skoro gotovo ne dosti manj od $\frac{1}{4}$ vseh čistih dohodkov. Iz tega se vidi, da bi se količikaj izdatno starostno zavarovanje (prevžitkarska preskrba) naših bajtarjev iz sklada razlaščenih gozdov ne moglo kriti, posebno pa še ne pri današnjem obsegu razlastitve. (Za primer naj navedem, da računa Uratnik v svojih »Pogledih na družabno in gospodarsko strukturo Slovenije«, da bi potrebovali za starostno preskrbo osem do deset tisoč onemoglih poljedelskih delavcev in dninarjev pri nas letno 30 do 40 milijonov Din.)

Brez ozira na to tudi ne vidim pravega smisla, da bi se dohodki razlaščenih gozdov morali porabiti prav za prevžitkarsko preskrbo naših bajtarjev, ker bajtarju ne gre slabo šele od 60. leta naprej, temveč vse življenje. Zato bi bilo večjega socialnega pomena, iz dohodkov razlastitvenega sklada ustvarjati našim bajtarjem nove pridobitne možnosti, jim z investicijami odpirati nove vire zaslužka, potem bodo sami lažje živeli in bodo lahko tudi svoje prevžitkarje preživljali. Najcenejša preskrba kmečkih prevžitkarjev za narodno gospodarstvo je »pri skupni skledi, odprtem kruhu in postelji v štibelu«. Da se danes prevžitkarjem slabo godi, ali ne samo bajtarskim, tudi gruntarskim, je pa kriva poleg slabih razmer, v katerih živi naš kmetijski stan kot celota, na eni strani majhna srčna kultura naših podeželskih ljudi, ki jo kažejo prav v odnosih do svojih staršev, od katerih so dobili izročeno posestvo, v zelo slabi luči. Sodišča vedo o tem veliko povedati. Drugi vzrok je pa v tem, da prevžitkarstvo ni zakonito

urejeno. Z dobrim prevžitkarskim zakonom bi bilo za starostno zavarovanje naših kmetov in tudi bajtarjev najboljše in najcenejše preskrbljeno. Seveda, če bajtar vse življenje slabo živi, tudi na stara leta ne more dobro, zato bi bilo kot rečeno za naše bajtarje največje socialno delo, preskrbeti jim, ker jih zemlja ne more živeti, novih pridobitnih virov. S tem jim bo obenem dana možnost, da bodo tudi na stara leta boljše živeli.

Zdi se, kot bi »Zveza slovenskih agrarnih interesentov« po sili hotela dati svojemu prizadevanju nek socialen namen in ker so danes v socialni modi razna zavarovanja, da se je odločila za starostno zavarovanje svojih članov. Socialnega zavarovanja bi bili najprej potrebni poljedelski delavci in dninarji.

Vendar kakorkoli naj se že agrarna reforma v gospodarskem in socialnem oziru reši, bi se morala naša javnost mnogo bolj zavedati kot se, nje nega narodnostnega pomena. Iz Prepeluhove knjige se vidi, kakšno družabno, gospodarsko in tudi posredno politično moč predstavljajo ti veleposestniki, večinoma tujerodni fevdalci. Dokler jih ne bomo čisto »osvobodili« njihovih veleposestev, ne bo nobena ustava in noben zakon odpravil vseh teh »grofov«, »baronov« in »knezov«, ki živijo od naše zemlje in z njenimi dohodki podpirajo vse drugo, samo slovenskih interesov ne. (Najlepši vzgled za to so Kočevje!) Pa tudi v kulturnem oziru: Naša univerza ne more nikamor, naša gledališča propadajo, naši umetniki stradajo, seveda, ker vsi tisti (na eni strani industrijci, na drugi agrarni fevdalci), ki imajo premoženja, da bi našo kulturno stavbo res lahko znatno podprli, kot se to godi pri drugih narodih, spadajo pri nas k »boljšim« rasam: Nemcem, Italijanom in Madžarom, ki jim je naša kultura samo v posmeh ali vsaj deveta briga.

Še danes, petnajst let po preobratu, nismo prišli do spoznanja, da brez gospodarske osvoboditve ni ne politične svobode, ne kulturnega razmaha.

J. Pokorn

Zaveden aktiven proletarec dvajsetega stoletja, katerega sta ustvarila stroj in vlemesto, ni niti moraličen svetnik niti bog, marveč le historičen nosilec neke ideje, socializma; ta vrsta človeka je časovno in razredno vezana; če se bo izvedel socializem in bodo razredi odpravljeni, bo tudi ta proletarec propadel. Ali so »prosvitljene« mase dvajsetega stoletja bolj trdne kot tiste »nevedne« v devetnajstem? Kako zlahka se tudi sedaj puste mase voditi in zavajati po razpoloženjih, od obljub in od nad na nove prednosti; danes so navdušene za voditelja, jutri ga preklinjajo; danes so za svojo stvar, jutri se je ne drže več; kako lahko je velikim ljudskim govornikom, pripraviti jih k dejanjem slepih strasti. Spoznal sem socialna tla, iz katerih rasejo ta duhovna omahovanja; to so: velika beda dneva, ki hromi moč, odvisnost človeka od delovnega trga, od stroja. — Mislil sem, da je sila razuma tako močna, da bi tisti, ki je enkrat razumno spoznal, temu moral slediti. Spoznanja se pozabljajo, izkušnje prav tako, težavna je pot ljudstva; najhujših ran mu ne zadaja sovražnik, marveč samo.

(E. Toller: Eine Jugend in Deutschland.)

Kulturna kronika

Uvod

Smisel borbene revije, kakršna hoče biti »Beseda«, in ki se zaveda, da ima kako osnovno linijo v svojem delu, je pač v tem, da do vseh pojavov našega celotnega življenja zavzame stališče, ki tej njeni liniji odgovarja. Zavzemati stališče se pri nas pravi, nakopati si očitke, da ljudje, ki jim gre za to, da imajo do česa svoje stališče, vse zanikujejo, vse zavračajo. »Beseda« je morala podobne stvari poslušati vsa leta svojega obstanka in jih mora še zdaj. To se pravi, da ugotovitve o tem ali onem stanju in problemu slovenske sedanjosti zadenejo v živo in prave ljudi, zakaj značilno za krivce je, da ob ugotovitvah svojih grehov ne morejo molčati. Prav v odzivu na ugotovitve je jamstvo za pravilnostakega dela in stremljenja; tisti pa, ki postajajo ob ugotovitvah in ob kakem jasnem stališču nervozni, naj vedo, da je v zanikanju vsega bivšega slabega in nepravilnega prvi korak za kam naprej. Tako je povsod in tako je tudi v kulturi.

Da se tudi v našem kulturnem delu — v kolikor moremo še govoriti o kakem širšem, smotrnem kulturnem delu pri nas — kažejo bistveni znaki vsega današnjega slovenskega življenja, je razvidno vsakomur, kdor spremlja vse kulturne pojave pri nas s kolikor toliko budnim in nepristranskim očesom. Neenakost, neusmerjenost in pomanjkanje jasnih linij, ki je tako očitno in za naš narod tako usodno v politiki, se tudi v naši kulturi odraža tako, kakor se mora. Zakaj vsi življenjski pojavi so še posebej pri našem narodu tesno zvezani, naj bodo že te ali one vrste. Kulturni razvoj kljub mladim in voljnim delovnim silam s široko usposobljenostjo vendarle teče v znaku životarjenja. Životariti se pravi sicer ne hoteti umreti, a od tega hotenja do prave volje za življenje je še zelo daleč. Hoče človek tisto, v česar uspešnost veruje in v česar pravilnost ne dvomi. Vprašati — in sicer kruto — se je treba, če pri nas vodilna, za vse slovensko življenje vsaj na zunaj odločujoča plast, ki vodi politično in vsaj zunanje kulturno snovanje, še v kako bodočnost svojega dela veruje? Dejstva in mlahavi, pojemaajoči idealizem govore kljub vsemu prej o nasprotnem. Vzroki za to značilno in na prepadanje spominjajoče životarjenje so dveh vrst: neustaljenost in začasnost našega političnega življenja, ki določa zunanje oblike vsega našega življenja. Zgodovinska razcepljenost političnega dela po svetovnem nazoru, ki se je zadnja leta pobarvala malce drugače, namreč en tabor slovensko, drugi jugoslovensko — to vse zaradi večje reklamne in trenutne koristi — je zapustila najglobljo sled pač v našem kulturnem življenju. Od dvojne naše kulture in prosvete — liberalne in katoliške — ni za zdaj, ko nam mora iti za enotnost, za slovensko koncentracijo v vsakem oziru in v vsaki smeri, ostalo dosti. To je razumljivo, saj je kultura morala obema odločujočima strankama, ki sta zadnjih trideset let vodili naš narod, biti le duhovna kulisa za čisto stvarna in vsakdanja hotenja. Ta dejstva smo v naši reviji že večkrat ugotovili. In da je to res, o tem nam daje prav današnji čas, ko smo tako bistveno potrebni nečesa, kar bi nas v vse bolj se zapletajočih razmerah družilo. Naša politika to more danes biti še manj kakor kdaj, saj ni nikdar bila zmožna ustvaritiakega slovenskega programa, ki bi zajel in organiziral ves narod. Kultura je šla po stopinjah politike, vsaj v svojih najširših oblikah (revije, ljudska prosveta, leposlovje). To nas zdaj kruto bije po glavi, kljub spoznanjem in razveseljivim pojavom zadnjega časa, ki kažejo, da so se vsaj nekateri

ljudje začeli zavedati, da tako ne more naprej. Zakaj na zunaj je ta nazorno (!) kulturna razdelitev še ostala in se bo tudi skušala držati naprej. Preobrat bo kakor kaže, tu prišel prej kakor v politiki, v glavnem pa bo vse poteklo dokaj vzporedno.

Druge vrste razlogi so gospodarski. Narod s tako omejeno razsežnostjo svojih gospodarskih, finančnih možnosti, pač ne more zdrževati dveh ali treh vrst kultur. Nazorno politična vzgoja, ki je bila vsega našega, pogosto celo verskega vzgajanja poslednji cilj, je nazorno koncentrirala tudi slovenski denar, ki ga je vsega skupaj komaj dovolj za nekako eno primerno življenje. Kljub temu dejstvu pa prav gospodarska organizacija naše kulture ni bila nič boljša kakor vse druge organizacije in zadnje čase se vse še bolj razvija tudi na tem področju v smeri drobljenja in razkosavanja moči in možnosti (primerjaj brezglavo in nesmotreno organizacijo naših prevodnih založb, ki jih je kakor gob in ki letno vržejo na knjižni trg po površni cenitvi kakih 70.000 izvodov prevodov = najmanj 3 milijone dinarjev). Tudi ta nesmiselna, v glavnem na dobičkarstvo konkurenčno usmerjena knjižna produkcija je posledica splošne neorientiranosti, neznačajne vzgoje in površnosti sodobnega Slovenca. A o tej psihologiji govoriti bo prilika drugič.

Životarjenje, smo dejali. Ne životarjenje v oblikah, marveč v bistvenih linijah vsebine. Saj oblike so naravnost bohotne: revij štejemo toliko ko še nikdar, kulturnih društev podobno dosti, založb prav tako; imamo racionalizirano glasbo in informativni tisk, stotine kulturnih pokretov in krogov, a skoraj niti enega ne dogmatičnega, ne kakršnegakoli, z jasno oblikovanim in izraženim stremljenjem, ki se ozira predvsem na naše potrebe in na naše zahteve. Povečini je vse nekak kompromis med uvozom tuje modrosti in nadaljevanjem naše skromnosti. To nadaljevanje je pač nujno, zaradi razvoja seveda, ker se pri nas nobena stvar pač ne sme nehati niti v korist kaki novi in morda odrešilnejši stvari kakor pa je naša celpljava tradicija.

A če bi ta uvod hotel biti izčrpen, bi bil predolg in ne bi piscu pustil, da pride do konkretnih dogodkov, ki so zanimivi in kulturno kolikor toliko pomembni.

Akcija za univerzitetno knjižnico

Da se je ta akcija začela, je bilo pač nujno potrebno. Zakaj če je v Evropi edinstven primer, da se morajo univerzitetni seminarji nekega kulturnega naroda stiskati po hodnikih, kjer so stali nekdanji pljuvalniki in obešalniki za cesarsko kraljeve sluge deželnega odbora, je gotovo še bolj edinstvena sramota, da mora ta univerza biti brez knjižnice, da ne more naročati niti slovenskih publikacij in je navezana na miloščinske poklone zastonjskih izvodov. Za univerzo si laste zasluge vsi naši politiki in vse naše stranke. Ti politiki in te stranke so bili v vladi povprečno po sedem let našega jugoslovenskega obstajanja in se jim ni zdelo vredno, da bi dobili svoji univerzi lastne prostore, niti ne, da bi ji omogočili normalno delo vsaj s knjižnico. Razumljivo je, da naša univerza ni zmogla svoje naloge za duhovno koncentracijo prav zaradi neprestanega boja za zunanji obstanek. (Grožnje z ukinitvijo ob vsaki politični megli, saj se vsi spominjamo, ki so bile pogosto najbrž manevri političnih prvakov, da bi s ponovnim ohranjenjem univerze postali popularni in morda dobili zase celo mladino. Kdo velj!) Za knjižnico je morala v skrajni sili začeti akcijo mladina. Za Novo leto smo brali v dnevnikih izjave vseh večjih in manjših slovenske in sintetičnih narodnosti ljudi o potrebnosti te akcije in o

nujnosti knjižnice. Marsikdo je bil med njimi, ki je že imel možnost ali pa jo še ima, da tej stvari pomore do rešitve z učinkovitejšim dejanjem, kakor so pa popularni izrazi simpatij. Delen uspeh je akcija dosegla: poljudila je misel o potrebi naše univerzitetne knjižnice v vse sloje in k temu bi tudi mi radi dali svoj delež. To zaradi tega, ker prav v današnjih dneh dobro vidimo in čutimo nujno potrebo vsakega takega dejanja, ki naj nam tako ali tako pripomore k dvigu in boljši bodočnosti, čeprav to morda zveni v današnjih dneh malce sentimentalno. Razveseljivo je to, da je mladina bila tista, ki je začela to prav za prav drzno akcijo, ker nam to dokazuje idealizem tistih ljudi, ki so pri nas še resnično tvorni in verujoči. Razveseljivo je tudi, da so dosegli, kar so dosegli: nekaj obljubljenega denarja, načrte in da so skušali zainteresirati vse odgovorne ljudi, ki bi itak morali sami čutiti dovolj interesa za take naše potrebe.

Bojimo se pri vsej stvari samo enega: da bomo to akcijo in reševanje vprašanja knjižnice tako na lepem in neopazno speljali tja, kamor se iztekajo vsi poskusi raznih naših akcij: na rame slovenskega malega človeka, ki naj bi spet prostovoljno zbiral vdovine novčiče poleg vseh tistih bremen, ki jih mora za kulturo in za druge potrebe dajati. Zdi se, da bi to bil popolnoma ponesrečen in krivičen izhod, ki ga je treba če ne zaradi drugega prav zaradi slovenskega ponosa odklanjati. Iz besedi nekaterih novoletnih izjavnikov zveni namigavanje na tako, upravno zelo poceni rešitev tega perečega našega vprašanja. Mislimo, da bi spričo obveznih dajatev, ki jih naš narod za kulturo žrtvuje, bilo sramotno, zahtevati od njega, naj danes še posebej daje svoje zadnje beliče za take ali take namene. Naj kdo napravi statistiko obveznih in neobveznih dajatev, od davkov do prispevkov za misijone in za pogorelce, pa bomo imeli jasno sliko o tem, če je možno in moralno zahtevati od našega malega človeka še kaj, pa tudi za tako potrebno stvar kakor je univerzitetna knjižnica.

Brali smo presenetljivo statistiko števila ljudi z milijonskimi dohodki v Sloveniji. Tisti bodo — kakor za vsako akcijo — najbrž malo žrtvovali. Lahko da bodo dajali izjave. Morda še taki, ki so že izjavljali, da je treba univerzo na vsak način uničiti. Pri nas je marsikaj mogoče. Prav tisti bodo najbrž tudi vztrajali pri tem, naj se vprašanje knjižnice reši tako, kakor mi ne maramo.

Voditelje akcije opozarjamo na ta nevarna dejstva. Naj se vsaj oni zavedajo, da ima narod v državi tudi kaj zahtevati, če je res države vreden narod, pa naj njegovi trenutni vidiki hočejo tako ali tako. Spričo problema Trbovlje in še desetine drugih ni kaj bolj bistvenih potreb, pa naj gre tudi za univerzo.

Morda bomo zaradi teh ugotovitev veljali za nekulturne. Prav, toda to akcijo bomo po vseh svojih močeh podpirali, dokler bo šla za tem, da doseže uresničenje svoje zamisli po edino pravilni in edino možni poti. Povedali smo samo svojo bojazen, ki spričo reševanja podobnih vprašanj pri nas (n. pr. reševanje gledališke krize) ni ne nova in ne neupravičena.

Zavest o pravici do česa je prav tako potrebna in morda bolj nujna kakor zavest o potrebnosti česa.

Revije

Nimamo namena, navajati in opozarjati na prispevke v tej ali oni slovenski reviji, marveč bi hoteli podati v tej kroniki le nekako situacijo moči in pa pokazati na usmerjenost naših vodilnih revij v letošnjem letu, seveda v kolikor so do zdaj že izšle.

»Ljubljanski zvon« je pod novim uredništvom dr. A. Oevirka stopil v novo leto z obljubo, da hoče biti, kakor priča ovitek, slovenska revija. To bi bilo vsekakor prav, posebno pri listu, ki je bil vedno — razen par let poskusov — verna kulturna kulisa slovenskega liberalizma. Zdi se pa, da te svoje smeri tudi pod malce idealnim in zelo delavnim novim urednikom ne bo mogel spremeniti, saj vemo, kako pri naših vodilnih revijah vplivno odločajo višje sile. Svobodnost je samo reklamna vaba. Urednikovemu obširnemu programu o politično načelni smeri lista tudi ne moremo docela verjeti, spričo napada, ki ga je v obliki duhovitega pamfleta priobčil na pisca knjige »Kulturni problem slovenstva«, Josipa Vidmarja. Brez ozira na dejstvo, da ima delo te ali one napake, ki jih je kritika vse ugotovila, bi revija, ki hoče biti slovenska, tega ne smela storiti, če se njeni izdajatelji zavedajo pomena, ki ga ima vsak poskus slovenske sinteze danes za nas. Vidmarjeva knjiga je tak poskus in celo uspel poskus, ki ga je treba vrednotiti predvsem s časovnega stališča in potreb in ne s stališča kakih literarnih ali osebnih kapric. Slovenstvo je menda — vsaj za nas — samo eno, če pa »Zvon« magari pod novim uredništvom misli, da je eno slovenstvo njegovo, drugo Vidmarjevo, tretje »Jutrovo«, četrto »Dominsvetovo«, potem pač to ne kaže na kako novo ali celo slovensko smer, kljub taki kvaliteti sotrudnikov.

»Dom in svet« hoče ostati po svoji stari tradiciji elitna katoliška in slovenska revija. V novem letu se je predstavil z debelim dvojnimi zvezkom, ki vsebuje samo stara imena. Kljub vsemu resnemu hotenju urednikov je tudi ta revija preveč vezana na neko politično skupino oziroma sistem, kar je razvidno iz uredniških kriz zadnjih let in še najbolj iz lanske, zdaj končnoveljavne razcepitve v sotrudniškem krogu, ko je večinski del mlajših sotrudnikov, ki so do tedaj dajali listu barvo in smer ter v resnici moderno noto, moral prav zaradi nevzdržnih politično-katoliških razmer in ozko-srčnosti prenehati s svojim sodelovanjem, ker se je zaradi zahtev lastnice (kat. tisk. društva) moral čutiti omejevanega v svojem umetniškem delu, ter šel iskat novih, sodobnejših poti. Jasno, da je list zaradi tega utrpel škodo, ki je ne bo tako kmalu moči popraviti. Vendar je pa prav ta razcep — kakor predlanski pri »Zvonu« — dokaz, da tudi naša literatura prihaja do novih, časovno potrebnih spoznanj in dejanj.

»Sodobnost« je po enem letu izhajanja dokazala upravičenost svojega hotenja: biti slovenska kulturna revija. Z novim letom se je pri listu izvršila reorganizacija uredništva in uprave, kar bo reviji zatrdno koristilo. Da so izdajatelji z revijo storili odločen in za slovensko celoto pomemben korak, je jasno iz odziva pri občinstvu in pri sotrudnikih. Kajti res je, da je »Sodobnost« edina zgolj slovenska umetniška in kulturna revija, ki ni ne moralno ne materialno vezana na nobeno politično stranko, kakor je bil običaj dozdaj. Zato se ji je posrečilo zbrati med sotrudniki domala predvsem ves mlajši literarni rod, in tudi starejših dovolj. Ne le književnikov, ki sodelujejo kjerkoli, marveč tudi take, ki polagajo na svoje zgolj literarno sodelovanje tudi načelno važnost in jim je sodelovanje pri kaki reviji — žal da ni pri vseh naših književnikih tako — tudi vprašanje osebnega političnega ali svetovnega nazora. Z novim letom se je priključila sotrudnikom tudi skupina okoli Kroga (disidenti »Doma in sveta«) in tako se je prvič v naši kulturni zgodovini izvršilo nezaslišano dejanje, da so bivši oficijelni mladi liberalni književniki in prav tako bivši oficijelni mladi klerikalni literatje vrgli tradicionalno ločitev po barvah za plot in se našli vsi skupaj na podlagi slovenskega kulturnega in političnega

programa. Da bo vse to vplivalo tudi na kvaliteto revije, je jasno in tudi je to treba samo želeli.

»Književnost« bo nadaljevala svojo dogmatično marksistično smer in bo, kakor kaže prva številka, ostala predvsem pri dialektični teoriji o književnosti. Prav bi bilo, če bi se kljub nazorni smeri bolj obračala k našim problemom in pustila reševanje svetovnih vprašanj, ki pri nas le odmevajo, a brez kakega bistvenega odziva. Potem bi odpadli tudi tisti dozdaj neizogibni prevodi razprav in tendenčnega leposlovja, ki pač ne dokazujejo posebne tvornosti slovenskega intelektualnega marksizma.

M. Javornik.

Politična kronika

Francija

Na veličastnem pariškem trgu Place de la Concorde je znova tekla kri herojskih bojnikov. Baje se je vse to zgodilo zaradi onega nesrečnega finančnega blazneža, ki mu je bilo ime Stavisky in čigar kosti že zdavnaj počivajo v blaženem miru. Njegovo ime pa so zdaj naenkrat zagrabili in izrabili veliki francoski politični mogočniki, ki se pišejo Chiappe, Tardieu, Daladier in Gaston Doumergue. Seveda nikogar od teh štirih ni zadela krogla na gorečih barikadah. Edino bojavniki so, nališpani z dvajset let starimi kolajnami, svečano in dostojanstveno rešili položaj in odložili bitko v prid Gastona Doumerguea. Pariškim bojnikom — pa tudi bojnikom drugod — lahko le čestitamo, da so si iz svetovne morije ohranili še toliko krvi, da jo lahko trošijo še za tuje ideale.

Pariška bitka pa je vkljub vsemu ena najdrznejših političnih eksperimentov, kar smo jih doživeli v zadnjem času. Da bomo njene strateške poteze lažje razumeli, moramo poseči malo nazaj. Po svetovni vojni sta se v Franciji menjavali na vodstvu državne politike desnica in levičarski kartel. V desnici se je zbiralo stalno vse, kar je konservativno v socialnem in militaristično-pacifistično v mednarodnem oziru. Res je, da je l. 1918 na bojnih poljanah zmagala enotna Francija, toda resnico svetovne tragedije iz l. 1918 pa je tako levica kakor desnica hotela po svoje razumeti in uveljaviti. Levica je vedela, da pravilno razume miselnost onih nesrečnežev, ki so se vrnili domov, če zahteva socializacijo v notranjosti in skrajno internacionalizacijo v mednarodni politiki. Desnica pa se je naslonila na ozkosrčno zgodovinsko vrednotenje mednarodne politike in pobijala Brianda. Ko se ji bo posrečilo dokazati, da je pravična mednarodna organizacija nemogoča, potem bo tudi v notranji politiki zmogla ogoljufati francosko kmečko in delavsko gibanje za njegov socialni program. V borbi za oblast sta se tako levica in desnica zmiraj odločilno spopadli skoraj da v revolucijonarni obliki. Ko je l. 1924 zmagal levičarski kartel, je skoraj da na krvavi način pregnal desničarskega predsednika republike Milleranda iz Elizejske palače. Leta 1926 pa je desnici uspelo, da je organizirala v Franciji finančni bankrot in strmoglavila levico z oblasti. Leta 1932 pa je pri volitvah zopet zmagal levičarski kartel in desnica se je takoj spravila na delo, da ga strmoglavi. Najprej so francoski finančniki poskušali organizirati nov finančni bankrot. Toda tukaj je nastopila velika ovira: zaradi slabega svetovnega gospodarskega položaja francoski bankirji niso znali

kam zbežati z denarjem, ker je bil ta v danih razmerah edino še v Franciji najbolj na varnem. Radikalni socialisti iz Herriotove stranke in socialisti Blumove so se zmiraj bolj zblíževali o pojmovanju nagle socializacije francoskega gospodarstva. Veliki radikalno socialni finančník Caillaux je že izdelal poseben načrt o moderni ureditvi francoskega kapitala. Nesrečni dobrodušnež Herriot pa je poromal celo v Moskvo in po svoji vrnitvi v Parizu javno razkazoval svoje navdušenje nad moderno sovjetsko gospodarsko ureditvijo. Zato je Herriot kmalu zbolel za zastrupljenjem in bi bil kmalu odšel tja, kjer ni več razlike med dobrimi in slabimi gospodarskimi sistemi. V mednarodni politiki pa je levičarski blok zagrešil tole velikansko napako: zapeljal je Francijo s paktom štirih v revizionistični blok. Zavrgel je vse mirovne pogodbe in si od ostalih revizionističnih držav v Evropi izprosil dobo desetih let kot poskusno dobo za moderne mednarodne eksperimente.

Desnica je podprta od kapitalističnih in vojaških krogov iskala vse mogoče načine, da razbije levičarski kartel. Najprej je hotela razbiti marksiste in z ogromnimi vsotami plačala Marqueta, da je ustanovil neke vrste francoski »socialistični« fašizem. Marquet bi naj pokopal socialdemokracijo; ko bo pa izginila socialna demokracija, bo odklenkalo tudi francoski demokraciji, ki se hoče danes slepo odtrgati od francoske grude in s pomočjo Ženeve zavladati celemu svetu. Taktika desnice je obstojala v sledečem: s pobijanjem ženevske utopije pobijati doma nevarnost socialne revolucije; z beganjem francoskega delavskega in kmečkega razreda s patrijotičnimi gesli pa razbiti Evropo v sovražne tabore, ki se bodo sprožili takrat, kadar bo to francoskemu kapitalistu najbolj prišlo.

Staviskyjeva afera se je zadnje dni normalno razvijala. Večinska vlada francoskega naroda je zaporedoma dobila več zaupnic in Daladier je še 24 ur pred svojim padcem odnesel zaupnico s 100 glasovi večine. Že zdavnaj poprej je prodrlo v javnost tudi prepričanje, da je bil Stavisky prej blaznež nego slepar. Tudi je pri vseh treznih politikih prodrlo prepričanje, da Staviskega ni mogoče primerjati Ferdinandu de Lessepsu, ki je povzročil panamski škandal in skoraj takrat uničil tretjo republiko. Dokumenti iz Staviskyjevega življenja so ga pokazali v tako smešni luči, da noben državnik ne bi tvegala ustvariti iz Staviskyjevega procesa proces podoben Dreyfusovemu procesu. Poleg tega pa so bili kompromitirani v tej aferi ljudje iz Tardieujeve in Daladierjeve okolice.

Toda levico je bilo treba strmoglaviti z vodstva republike. Ker prvotni razlogi niso držali, je pa bilo treba poslati v ospredje sile drugega reda. Pa so prišli na dan debelušni penzionisti francoske republike, ki se imenujejo bojevniki. (Tisti, ki so pustili svoje roke, noge in svoja pljuča na bojiščih, so hvala Bogu že pomrli.) Pridružili so se jim monarhistični in militaristični mladostniki in začeli razgrajati po Parizu. Bilo je treba najti nekoga, ki bo razpalil strasti in proti tem patriotom postavil enakovredne nasprotnike. Vsa pariška policija pa je desničarska. (Ves Pariz je obdan namreč od železnega revolucionarnega obroča pariških delavskih predmestij — zato ta desničarska lastnost pariške policije.) Tukaj se je naslonila francoska desnica in začela voditi boje po pariških ulicah. Od tod ven so se dajala navodila ulici in ko so Staviskyjevo ime že dovolj izrabili v formiranju republikanske in protirepublikanske fronte, je bilo samo še treba najti ugodni trenotek, ki naj izzove padec levičarskega kartela. Ko je prišel Daladier na vodstvo nove francoske vlade, je takoj odstavil pariškega policijskega prefekta, Jeana Chiappea. Toda bilo je že prepozno.

Chiappe mu je samo še odgovoril: »Med nama dvema bo sedaj odločila ulica!« Ko ga je Daladier razburjen vprašal, kaj s tem misli, mu je Chiappe smeje odvrnil, da nič stane ne.

Naslednji večer sta se na place de la Concorde spoprijeli obe fronti. Tekla je kri in vlada levičarskega kartela je bila tako poštena in takoj odstopila. Tokrat že ni šlo več za Staviskega in za njegovo blato, s katerim je pomazal parlament, ampak je šlo za republiko in bodočnost demokracije. Italijansko fašistično časopisje in za njim en del našega časopisja, ki italijansko slepo prepisuje — najbrž radi bojevniskega navdušenja — je v svet zatrobilo slavo novemu fašističnemu državnemu udaru v Franciji. Toda v Franciji tokrat ne bo šlo tako lahko in tako hitro kakor drugod. Doumergue je s težavo sestavil parlamentarno vlado, v kateri bo Herriot nadziral Tardieuje in obratno. Notranje ministrstvo imajo levičarji v rokah in za ponedeljek 12. februarja levičarski sindikati prirejajo prvi poskus splošne stavke v Franciji, ki naj bo prva preizkušnja moči delavskega in kmečkega razreda v Franciji za svojo borbo v bodočnosti.

Augur.

Literatura — ocene

Dr. A. Gosar: Sociološki i ekonomski osnovi reforme društva. Beograd 1933. — G. Kohn.

Prinašamo odlomke prevoda srbske kritike srbske izdaje dela slovenskega znanstvenika zaradi mnogih javnih in važnih ugotovitev o predmetu, ki ga knjiga obravnava.

... Gosar pričenja z ugotovitvijo, da se krščanskemu socializmu ni posrečilo zaobseči glavne mase (niti katoliškega) proletariata zaradi negotovosti in očitnih protislovij v nazorih in dejanjih krščanskih socialistov glede osnovnih vprašanj ekonomskega reda (lastnina, obresti, pravica na ves produkt dela itd.), tako da je krščanski socializem prišel v precep, ali naj izgubi pristaše ali pa naj se marksizira. (Str. 44.)

Čeprav je vse to tako, čeprav v sedanjem gospodarskem sistemu z vidika ekonomske teorije ne moremo govoriti o »eksploataciji«, o »krivici« (pa tudi ne o »luksusu«), ker to niso ekonomski pojmi (posebno če zavržemo takozvani nauk o zaračunavanju dohodkov — Zurechnungslehre — kar dela g. Gosar, ko se nasloni na Liefmanna in Kassela, gl. str. 121), temveč socialno-etični, vendar govori ta tako v ekonomskem kakor v sociološkem delu svoje druge knjige neprestano o »pravici« in »krivici«, o »eksploataciji«, o »nepotrebni« in »nespametni« potrebi, o »luksusu« (to napako, t. j. da niso potrebe dane izhodni točki gospodarjenja, temveč da jih ocenjuje etično — ali fiziološko! — to napako je zagrešil celo

Liefmann) itd., in vendar se g. Gosar pri tem zaveda, da sociologija ni isto kot socialna filozofija (kar se lahko lepo vidi na str. 18, 19 in 79).

V ozadju knjige stoji vprašanje, »ali se je sploh mogoče izogniti boljšeizmu?« (str. 367) ... (Str. 45.)

Karakteristično je za g. Gosarja, kako ugotavlja socialne odnose, pri čemer se skoro nikoli ne izraža določno, ne da bi pozneje ne zašel v protislovje, celo v skrajno nasprotje, pri enem in istem socialnem dejstvu. Navedel bom za to opazko samo nekaj primerov (v knjigi pa jih je precej). Tako pravi o marksizmu oziroma o determinizmu na str. 39: »Ni dvoma, da je nekaj stvarnega v tem mišljenju. Posebno če pogledamo današnje moderno družbeno življenje, potem moramo priznati, da igrajo v njem materialne razmere pogosto zares odlično vlogo. Toda kljub zdravemu jedru, ki je v tem mišljenju, je to vendarle očitno tudi preveč enostransko in zato napačno (podčrtal jaz M. K.). Ali na str. 40: »Z druge strani je prav tako točno, da se je Marx s svojim naukom o razredni borbi in o večvrednosti zelo približal stvarnosti modernega življenja. Borba med kapitalističnimi delodajavci in njihovimi delavci je očitno stvarna, a do neke meje nepobitno dejstvo. Prav tako je nedvomna resnica, da se kapital kopiči...« Pa na str. 40—41: »Toda čeprav je Marxov nauk do neke mere resničen... vendar moramo ugotoviti, da je marksizem v bistvu zgrajen na napačnih družbenih osnovah...« To

rej sedaj »neka j stvarnega«, sedaj »pogosto odlično vlogo«, sedaj »očitno« napačen, pa potem spet »zelo se je približal stvarnosti« (kaj pa je znanstveno spoznanje drugega nego približevanje »stvarnosti«?), pa »očitno stvarna«, »nepobitna resnica«, toda končno samo »do neke mere resnično« in v »bistvu napačne osnove«. Ali ko pravi g. Gosar na str. 87, da je življenje proletariata na Angleškem in v Nemčiji »zelo revno in slabo« (kakšno pa mora biti življenje šele v Hercegovini, dalmatinskem Zagorju, v Črni gori, Sandžaku ali Vzhodni Srbiji?), na str. 300 pa ugotavlja zopet: »da udobno življenje, ki ga živi danes vsak povprečni delavec, vsaj v normalnih razmerah, prekaša v mnogih ozirih življenje raznih grofov, baronov in drugih plemičev pred nedavnim (?) časom.« (Str. 46.)

V sociološkem delu skuša g. Gosar najti neko srednje stališče med razredno borbenim marksizmom in enostavnim organskim solidarizmom »običajnega« krščanskega socializma. Izvršil je to s tem, da je združil sociološki nauk Ferdinanda Tönniesia o »zajednici« in »družbi« s socialno-filozofskim naukom Karla Dunde-manna o družbeni (in etični) funkciji stanu. Gospod Gosar podaja netočno sociološki nauk Tönniesia (kakor pozneje poenostavlja tudi Sombarta). Gospod Gosar celo »popravlja« in »izpopolnjuje« Tönniesia, ki ga je bil napačno podal, s Tönniesom samim, kajti Tönnies se tudi sam popolnoma zaveda, da je treba pojme »zajednica« in »društvo« razumeti na tri načine. (Str. 47.)

In tako je vse neprecizno: »deloma — deloma«, »do neke mere«, pa tudi vse, kar se tiče tudi razredne borbe. Toda vrhunec verbalističnega zavijanja je pa dose-gel, se mi zdi, v poglavju o »vlogi kompromisa v družbenem življenju«. Tu čitamo n. pr.: »Poleg tega pa je to tudi edini način, da dobi vsak približno vsaj ono, kar mu po pravici gre« (str. 76) in »Na splošno lahko rečemo, da je zdrav edino oni kompromis, s katerim se vsaj v glavnem doseže vse ono, kar komu po pravici gre, ali vsaj vse, kar se v konkretnih razme-rah da doseči (str. 77): ali: »slab kompromis je navadno dokaz nezadostne sposobnosti ozir. nezadostne odpornosti onega, ki je na to pristal« (ista stran): »v uetno nam je to, da se največkrat dogaja, da tudi naj-boljši kompromis ne more zadovoljiti vseh, vsaj ne popolnoma«, toda »tudi pri vsem tem je pot kompromisa edina pot, ki lahko pripelje do sporazuma kakor tudi do ureditve družbe, ki bo vsaj v glavnem pravična za vse« (str. 78). (Str. 48.)

Potem razpravlja g. Gosar, kako so pro-fit in obresti nujni pojavi v gospodarstvu, zasnovanem na izmenjavi. Toda nena-doma nam navrže Proudhonovo tezo (Saint-Simon in Proudhon sta postala, ka-kor je znano, »modna«, odkar je marksi-zem znanstveno »razkrinkan«), in to je: da ima vsak pravico samo na tolikšen dohodek, kolikor bi zaslužil v obliki plače ali mezde, če bi ne bil niti posestnik niti podjetnik. To tezo je zanesel v ekonom-ske reforme družbe nekako nenadoma, skoro na skrivaj. (Str. 49.)

G. Gosar bi bil lahko napisal mesto te ene knjige vsaj dve: prvič bi lahko »med svojimi« razpravljal o vprašanju obnove ali izpopolnitve katoliške krščansko-socialne doktrine, poleg tega pa bi osta-lemu svetu lahko razložil jasno, kakor zna pisati g. Gosar, kadarkoli so pojmi že poprej razčiščeni, recimo sodobno teo-rijo gospodarstva, zasnovanega na izme-njavi. V tretji knjigi bi lahko razpravlj-al o možnosti ostvaritve »socialne pravičnosti« z reformo ali pa z revolucijo. Gospod Gosar je smatral za boljše, da objavi svoja univerzitetna predavanja o reformi družbe, ki jih je govoril v okolju, prežetem s solidarizmom katoliško-social-ne doktrine in prakse, toda obenem tudi v okolju, prepojenem z romanticizmom psevdo-racionalizma vseh majhnih okolij. Tu je nevarnost, da z retoriko premostiš antinomije družbenega življenja, posebno velika. (Str. 50—51.) — M. Kosić, Srpski knjiž. glasnik 1. sept. 1933.

Knjige Cankarjeve družbe za l. 1934. Koledar. Koledar je kakor vsako leto vsakdanji idejni priročnik za naročnike te knjižne družbe. Poleg prigraditve lite-rature prinaša izčrpne informativne, de-loma seveda zaradi nazorne smeri eno-stranske članke o francoski revoluciji, o dednosti v naravi, o časopisju, o delavskih razmerah v Ameriki in pa dober zgo-dovinski pregled razvoja delavske pesmi od T. Mačka. Zaradi dolgotrajnosti člankov in nji-hove precej suhe znanstvenosti grozi bo-lehati na tisti stari boleznj vseh naših ko-ledarjev: na nezanimivost. Odlikuje se pa, kakor vsako leto, od vseh po svoji opremi, po izboru ilustracij (Kollwitz, Sedej) in po celotni vsebinski enotnosti, brez ozira na tendenco odnosno idejo, kateri hoče služiti. V tem bi ga lahko večje naše družbe posnemale.

Ivan Molek: Veliko mravljišče. — Po-vest. — Povest je nadaljevanje povesti iz lanskega leta. Realna slika zunanjih dejstev iz življenja slovenskih delav-cov v Ameriki, brez kaknega izrazito vid-nega hotenja zajeto to življenje in trplje-nje v njegovi pretresljivi celoti. Zdi se — in to je pač razumljivo, če pomislimo, da je pisatelj sam bil od vsega začetka dela-

vec — da mu manjka zato daru in pogleda. V primeri s prvo, lansko knjigo te povesti je letošnja po večini propagandistično-informativna, ki naj pokaže razvoj borbe treh idejnih tokov med izseljenimi Slovenci; le tu pa tam jo preplete neposredno dogajanje oseb, ki hoče njihove usode in njihova razmerja prikazovati. Vendar je to življenje, kolikor ga podaja, neresnično skromno in omejeno na najbolj vidne podrobnosti. Pristnih momentov, takih ali takih, ki bi prijeli, je v knjigi bore malo, morda je še najjačja epizoda ona o spreobrnjenju župnika Brielja v socialista. Pisatelj je pač hotel napisati propagandistično knjigo, a se zdi, da zavoljo šibkosti prikazovanja ni ustregel docela temu namenu. Jezik je lep, a se mu pozna, da ga je pilila večera roka literarnega rojaka s te strani oceana.

Janez Samojov: Zlato tele in druge zgodbe. — Pisatelj, ki je skril ime in je kljub temu dal v knjigo svojo sliko — kdo ve zakaj tako — je tu v tradicionalni, površni obliki nabral nekaj slik iz vsakdanjega življenja, ki bi jim bilo moči po veliki večini odreči — razen n. pr. »Usode malega Marka«, ki je najboljše — vsako priznanje umetniške prepričevalnosti in celo reportažne sposobnosti. Seveda — če bi človeka ne držala nazaj prava resničnost vseh teh zgodb. In s tega stališča je pač treba meriti. Pred resnico se umetnost ustavi in naj bo tudi v tem primeru tako.

Borci. Izdal kršč. socialistični klub »Borba« ob svoji desetletnici. Drobna knjižica, ki so jo napisali akademiki, nima želje biti kak zgodovinski almanah, v katerem zaslužni predsedniki in pokrovitelji obujajo svoje spomine in jih podkrepljajo s slavnimi citati. Knjižica je le oster izraz protesta današnje mladine proti brezdušnemu nerazumevanju, ki jo obdaja; krik po svobodi in jasnosti; zahteva po pravici, da mladina išče in razglablja v novi čas, ki prihaja, ob odmiranju starega ter skuša izpolniti naloge, ki jih mladini stavi veliki prelom; želja osvoboditi se tradicionalnih oblik društvenih in organizacijskih ureditev ter si poiskati novih pogledov v svet, ki bodo temeljili na lastnih dognanjih in prepričanjih, ne pa na slepo podedovanih nazorih skrbnih očetov. Mladina ima danes bolj ko kdaj prej to pravico, da, danes je v tem kaotičnem času, ko si tudi izkušenejši moške s svojimi trdnimi nazori mnogokrat v konkretnih in praktičnih vprašanjih ne vedo kam pomagati, to naravnost dolžnost in naloga mladine. — Raditega pa tudi izjav in odkritosrčnih izpovedi današnjih mladih ljudi ni gledati in soditi z merili pretehtanih diplomatov, umerjenih modrijanov in računa-

jočih praktikov, temveč jih je treba razumeti iz grenkobe, v kateri rastejo, iz tesnobe, ki jih stiska, iz nemirnosti ozračja, ki jih duši. Mlada rast, ki poganja svoje sile do večje svetlobe, poganja bujneje ko stara debla, ki si hočejo le ohraniti svoj priborjeni prostor na soncu. In v tem vendar ni nikake tragike življenja temveč njegov lepi smisel. Čas živi in raste, ena doba prerašča drugo, duhovni obraz ene dobe zraste v svojo obliko, zaživi in polagoma odмира, nova doba išče svojih tal, išče novih oblik in se bori, da izpolni svoje nepoznane usodne naloge, dokler ne odmre za novo življenje.

Vrenje in trenje spremlja take prelome in tudi knjižica »Borci« bo ostala dokument naših sedanjih slovenskih dni, ko se vsepovsod krhajo stare politične, društvene in organizacijske borbe, popravljajo in krpajo programi ter vrše pregrupacije po novih miselnih orientacijah. Knjižica se opredeljuje napram ostalim slovenskim akademskim društvom za skupno linijo z akad. društvi »Triglav« in »Njiva« in podaja svoje gledanje na povojno slovensko mladino. Očita ji je želja po konkretni aktivnosti, ven iz diskusij in prerekanj, ki idejne komplicacije še komplicirajo. Želja in volja po jasnem razgledu v socialnem vprašanju. Po konkretnem programu — kajti mlad človek današnjih dni čuti — ne da bi čutil potrebo iskati za to dokazov v zgodovini — da bo vitalna sila življenja ustvarila nove oblike socialnega življenja prej, dosti prej, preden bodo sistematiki, teoretiki in znanstveniki zaokrožili in uredili svoje sinteze ter se zedinili na najbolj pametne in primerne ter filozofske zaokrožene formule. Stiske in potrebe živega življenja bodo z naravno silo iskale novih strug, ko bodo teoretiki še vedno o ostrih polemikah med seboj postavljeni pred nova dejstva. — Knjigo »Borci« priporočamo vsem, ki se zanimajo za današnje gibanje mladine in njena stremeljenja. Naroča se po vseh knjigarnah. — Cena Din 10.—.

Josip Murn-Aleksandrov: Izbrani spisi. Uredila Silva Trdina. V Ljubljani 1933. Izdala in založila Tiskovna zadruga. — V strokovnjaško natančni kritični izdaji z uvodom, ki je po svojem namenu in kritično dokaznemu značaju disertacija mlade znanstvenice, smo dobili v dostojni izdaji izbor dela enega najsimpatičnejših in najnesrečnejših slovenskih tvorcev, enega izmed treh bliskov slovenske moderne lirike. Sicer mu njegovi dediči kljub vsemu priznanju še niso pravični, saj so izdali samo izbor, samo del njegove ustvarjene celote, vendar je predvsem spričo časa in njegovih zapletov treba pozdraviti tudi to dejstvo. Namreč kot pri-

nos k obrambi celotnega slovenskega duhovnega in kulturnega ustvarjanja, ker je vsak tak prinos nov dokaz za našo edino možno in danes uspešno afirmacijo predvsem proti domačim in najbližjim naskakovalcem samostojne slovenske bitnosti. Ni to mesto, da bi se človek spuščal v podrobno ocenjevanje zbiralkinega dela in načina, še manj pa, da bi zavzemal stališča do dela pred tridesetimi leti umrlega mladega človeka, ki je po svoji obliki pač enkratno in plod dobe kakor vsako človeško delo. Po vsebini pa je v njem

polno človeških vrednot te in one vrste in še predvsem v človeku bliski domačnosti in naši neposrednosti, čisto slovenskih vrednot. Vse drugo nas danes ne more brigati, saj vsi vemo, da se moramo v vseh ozirih in na vse načine reševati. In tako je tudi književno ustvarjanje in izdajanje treba gledati predvsem s tega stališča in ne z vidikov kakih imaginarnih svetskih obzorij. In tudi predvsem iz tega razloga je pričujoča knjiga zanimiva, koristna in ona ter prirediteljica pohvale in priporočila vredna.

ZGODOVINA MEŠČANSKE VOJNE

V razdobju petih let bo v Moskvi izšla velika zgodovina meščanske vojne, v 15 zvezkih. Prvi zvezek je že dotiskan in nosi naslov »Oktober«. Pisali so ga po večini voditelji oktoberske revolucije: Kralenko, Radek, Bubnov, Razkolnikov in drugi.

KDO JE ZASLUŽIL NOBELOVO NAGRADO

»Ne Bunjin, temveč Gorkij«, tako je te dni izjavil eden najboljših zapadnih poznavalcev ruske književnosti in kulture, profesor Horak, Masarykov tesni prijatelj, objektivni književni znanstvenik. V svojem predavanju o Bunjinu je natančno očrtal osebnost, delo ter umetniško-svetovni pomen tega pisatelja ter je na veliko presenečenje svojih poslušalcev prišel do zaključka, da Bunjin še zdaleč ni tolika osebnost, da bi zaslužila Nobelovo nagrado. Od živih ruskih pisateljev bi to čast zaslužil edini Maksim Gorkij, ki se Bunjin z njim ne po umetniškem, ne po svetovnem nazoru ne more meriti. Profesor Horak je ta svoj zaključek izpričal z mnogimi primerjavočimi citati iz del obeh književnikov in dokazal, da mu ne gre za kako politično, marveč samo za umetniško stališče. Če človek pozna zgodovino razdeljevanja Nobelovih nagrad, se niti letošnji odločitvi razsodišča ne bo mogel čuditi. To nagrado so že dostikrat dobili ljudje, ki danes nihče več ne ve, da so kdaj bili književniki. Zato ni nič posebnega, če se je kaj takega zgodilo tudi pri prvem ruskem pisatelju, ki je našel milost v očeh Nobelovih dedičev.

Škoda je le, ker se na tak način in pri ustanovah takega pomena kakor je vprav Nobelova nagrada, ustvarjajo napačni pojmi o vrednotah, ki jih prav za prav ni.

OČE REPUBLIKE SE VRAČA DOMOV

Novembra je mlada Španija s častjo prepeljala iz tuje zemlje velikega literarnega borca in pripravljalca republike, Blasca Ibañeza, ki je umrl tako rekoč na pragu rojstnega dne republike v Mentonu. Prepeljali so ga v rojstno mesto Valencia. Njegovo slovo iz francoske zemlje, ki jo je fanatični republikanec ljubil kakor drugo Španijo, sta slavili dve demokraciji po svojih najbolj vidnih in najbolj bleščečih predstavnikih. Ena imperialistična, odmirajoča Francija. Druga šele v prvih zagonih življenja, mlada, z nedotaknjeno bodočnostjo: Španija. Bilo je vse tako kakor mora biti ob takih prilikah: godbe, parade, ministri v pripravljalnih odborih, v mentonski luki je francosko vojno brodovje izkazalo čast pokojniku, dvajset tisoč ljudi se je odkrivalo krsti, ki jo je nosilo trideset francoskih in španskih mornarjev na krov križarke »Don Jaime I.«, v zraku letala, za krsto deputacije, venci. Marda Ibañez ni bil tolik duh in umetnik, da bi zaslužil tako slavo. Kot duha in umetnika bi ga države najbrž tudi ne slavile. Šlo je, kljub okorni zastarelosti častilnih oblik, za princip: izreči priznanje fanatičnemu literarnemu borcu proti diktaturi, ki se je kot preprost vojak peresa lovil za eno spoznanje in s svojim življenjem pokazal na edini današnji življenjski smisel umetniškega ustvarjanja: na borbo. In v tem leži veliki pomen vseh slovesnosti ob pogrebu »očeta republike«.

Za leto 1934 Vam poklanja

Krekova knjižnica

sledeče tri izbrane knjige:

Aprila

1. UPTON SINCLAIR: DOLARJI, II. DEL — ROMAN

Mojstrsko, kot zna le on, opisuje vso gnilobo in propalost meščanske, kapitalistične družbe in jo neusmiljeno biča z nedosegljivo jedkim sarkazmom. Na glavnem junaku Jedu, ki zraste iz proletarca-berača v najhujšega kapitalista-milijonarja, pokaže, kako ves družabni sistem vzgaja in ponižuje človeka na stopnjo brezumne živali, katere edini cilj je — izkoriščanje, profit, kopičenje bogastva. Ves roman izzveni v silen protest proti današnji kapitalistični družbi.

Avgusta

2. MIRKO JAVORNIK: SREČANJA Z NEPOZNANIMI

Ta knjiga mladega slovenskega pripovednika, ki je med mlajšimi najbolj široko, svetsko orientiran, obeta biti delo take vrste, kakor ga v slovenski književnosti še nismo imeli. Je potopisno-časovna knjiga, kombinacija reportaže in novelistične oblike ter hoče prikazati vso zapleteno, zmedeno sodobnost v doživljanju in usodah mladih ljudi, ki jih je avtor — sam mlad, živ in to preblematiko ter njeno težo strastno čuteč človek — srečal na svojih beganjih po vseh znanih in neznanih kotih in cestah Evrope. Brez romantike in neutemeljenih ozirov, resnično, kakor so resnična bila ta srečanja sama. Knjiga noče biti literatura v vsakdanjem pomenu, njen plus in aktualna vrednost bo v resničnosti snovi, doživetij, vsega okolja in avtorjevega hotenja. Prav v tem pa bo knjiga tudi važen literarni dokument, ker bo pričala kot nekaka osebna izpoved o stremljenju in življenju sodobnega slovenskega pisatelja.

Decembra

3. PANAIT ISTRATI: NERANČULA — ROMAN

Je to delo morda največjega sodobnega rumunskega pisatelja. Motiv je vzet iz življenja Grkov ob dolnji Donavi. Junakinja je mlada nosačica vode, Nerančula, dekle, skoro polfant in s tako lastnim gledanjem na življenje, da ravno ta njena svoboda, ki meji že na blaznost, priteguje avtorja in čitatelja. Polnost njene osebnosti in polnost vsega tega eksotičnega sveta je slikana z izredno toploto in v nedosegljivem stilu. Preko vse tragike Nerančule in Leonida ter avtorja, ki je sam v sredi dogajanja, je razlito neomejeno oboževanje te zemlje, kjer so se rase in ljudje pomešali v divji, a krasen vrtinec. Delo je prevedeno že v par evropskih jezikov in gotovo zasluži, da se tem prevodom pridruži še slovenski.

Članarina:

ZA VEZANE KNJIGE: letno Din 78.— ali mesečno Din 6.50, obenem z revijo »Beseda« mesečno Din 10.—.

ZA BROŠIRANE KNJIGE: letno Din 48.— ali mesečno Din 4.—, obenem z revijo »Beseda« mesečno Din 7.50.